

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 7 (628)

UNIVERSITETINIS UGDYMAS

KARTU SU PARTNERIAIS PRISTATOMA EUROPOS UNIVERSITETO IDĖJA

Europos inovatyvių universitetų konsorciumas (ECIU) pateikė paraišką Europos Sąjungos finansuojamam Europos universitetų projektui. ECIU Europai siūlo pažangų ir novatorišką švietimo modelį ir perėjimą prie iššūkiams grįstų studijų. Europos universitetų iniciatyva prisideda prie vieno iš pagrindinių ES tikslų – bendros Europos švietimo erdvės sukūrimo, remiant studentų mobilumą ir Europos universitetų tarptautinį konkurencingumą.

Trylika konsorciumo narių ir asocijuotų partnerių pristatė projekto koncepciją, kuri pirmiausia orientuojasi į pramonės ir visuomenės problemų sprendimą. Kauno technologijos universitetas (KTU) yra vienintelis Lietuvos universitetas, priklausantis ECIU tinklui. „Dalyvaudami ECIU veikloje ir teikdami šį projektą, turime galimybę prisidėti prie aukštojo mokslo modernizavimo. Būdami ECIU nariai, esame tarp aukštojo mokslo lyderių ir galime inicijuoti reikalingų naujovių diegimą, siekdami užtikrinti ateities studentų poreikius“, – sako KTU rektorius Eugenijus Valatka.

ECIU universitete – iššūkiams grįstos studijos

ECIU pristatyta iniciatyva pavadinta ECIU universitete. Pasak ECIU prezidento Viktoro van der Chijso, šis pasiūlymas rodo, kad ECIU yra pasiruošęs modernizuoti Europos aukštąjį mokslą ir mesti iššūkį tradiciniam mąstymui. ECIU siekia tapti pirmuoju aukštojo mokslo įstaigų aljansu, kuris, vykdydamas savo veiklą švietimo, mokslinių tyrimų ir inovacijų srityse, taikytų iššūkiams grįstą metodą.

Pasak KTU Studijų departamento direktorės Kristinos Ukvalbergienės, iššūkiams grįstas mokymasis vis dar pats savaime yra iššūkis, o pagrindinis skirtumas, lyginant su standartiniu mokymusi, yra tai, kad sprendžiamas iššūkis yra realus ir egzistuoja globaliai: „Tai visiškai kitokia mokymosi logika, kai studijuojantysis daro realų poveikį aplinkai, spręsdamas joje egzistuojančias problemas. Verslo, viešojo sektoriaus atstovai, dėstytojai ir mokslininkai taip pat dalyvauja iššūkių sprendime kaip mentoriai ir proceso fasilitatoriai. Pagrindinis iššūkiams grįsto mokymosi tikslas – ne tik suteikti tam tikras žinias ir kompetencijas, bet ir ugdyti pilietiškumą bei socialiai atsakingus absolventus, darančius teigiamą poveikį visuomenei, miestams ir regionams.“

„ECIU universitetai visada buvo verslūs.

Europos inovatyviųjų universitetų konsorciui (ECIU) priklauso ir Kauno technologijos universitetas. KTU asociatyvi nuotr.

Esame įsitikinę, kad iššūkiams grįstas švietimas Europos mastu yra aukštojo mokslo ateitis ir labai svarbus Europos universitetų tarptautiniam konkurencingumui“, – įsitikinęs V. van der Chijjas.

Bendradarbiavimas su partneriais

ECIU universiteto projektas sukurtas bendradarbiaujant su pramonės atstovais, visuomeninėmis organizacijomis, akademikais, būsimais ir dabartiniais studentais visoje Europoje. „Koks turėtų būti ateities universitetas?“ – toks klausimas buvo keliamas susitikimų metu. Visi ECIU nariai yra įsipareigoję laikytis paraiškoje numatytos vizijos. Universitetų verslo partneriai ir beveik visos regioninės valdžios institucijos taip pat remia ECIU universiteto kūrimą.

Jeigu ECIU projektas gaus finansavimą, jis startuos 2019-ųjų lapkritį. Pirmas projekto etapas truks trejus metus, jo metu koncepcija bus toliau plėtojama. Pirmaisiais metais ECIU universitetas startuos su keliais nedidelės apimties tarptautiniais iššūkiams, vėliau veiklų apimtys proporcingai didės.

Tiesa, ECIU universitetuose programos ir struktūros nesikeis. ECIU universitetas yra tinklas, apimantis dabartinius konsorciumo universitetus narius. ECIU universitetas siūlo papildomas mobilumo galimybes, keitimąsi žiniomis visiems dabartiniams studentams, dėstytojams, tyrėjams ir visam universitete dirbančiam personalui.

Apie ECIU

ECIU vienija universitetus iš 12 Europos šalių bei Meksikos. KTU prie konsorciumo prisijungė 2016 m. ir yra vienintelis jam priklausantis Lietuvos universitetas. Konsorciui taip pat priklauso: Alborgo universitetas (Danija), Autonominis Barselonos universitetas (Ispanija), Aveiro universitetas (Portugalija), Dublino universitetas (Airija), Hamburgo technologijos universitetas (Vokietija), Linčiopingo universitetas (Švedija), Monterėjaus technologijos universitetas (Meksika), Noringemo universitetas (Jungtinė Karalystė), Stavangerio universitetas (Norvegija), Tamperės universitetas (Suomija), Trento universitetas (Italija), Tventės universitetas (Nyderlandai).

Dėl paramos Lietuvos mokslininkų sąjungai

Kreipiamės į visus Lietuvos mokslininkų sąjungos narius ir rėmėjus, pildant šiuo metu mokesčių deklaracijas, skirti 2 proc. paramą LIETUVOS MOKSLININKŲ SĄJUNGAI. Lietuvos mokslininkų sąjunga

Europos viešosios politikos analitikas Edward Lucas

ŠIAME NUMERYJE

Europos universitetų modernizavimas ● 1 p.

Kada akademinės bendruomenės kompetencija taps vertybe valstybei? ● 3 p.

Lietuvos ir Latvijos mokslininkų bendradarbiavimas ● 4 p.

Lietuvių sukurta „Pelkių mokykla“ – apie šiandienį švietimą ● 5 p.

Iškilių asmenybių galerijoje: suomių profesorius A. R. Niemi ir pirmasis Lietuvos laivyno kapitonas Bronius Krikštopaitis ● 2, 6, 8 p.

Ar informacinių technologijų vartotojai abejingi gimtajai kalbai? ● 7 p.

Tęsiame pasakojimą apie Lietuvos sanitarinės pagalbos draugiją ● 9, 12 p.

Prisiminkime Vilniaus universiteto prof. Eugenijų Meškauską ● 10–12 p.

Pakerėtas vandenyno tolių

Tolimojo plaukiojimo kapitonui Broniui Krikštopaičiui (1902–1999) atminti

Akad. Algimantas Grigelis

Pasakojama, kad Niujorke nuo seno egzistavo jūrininkų klubas, kurio nariais galėjo tapti tolimojo plaukiojimo burlaivių jūreiviai, apiplaukę Pietų Amerikos Horno kyšulį (angl. *Horn Cape*). Kapitonas Bronius Krikštopaitis buvo to klubo narys. Prasmingas ir nuotykingas nuo Raguvo kielusio vaikino gyvenimas iš tiesų suteikė jam daug išbandymų, tačiau atsідūręs egzilyje, priverstas atsisakyti sunkiai įgytos profesijos, jis išsaugojo kūrybines galias ir parašė puikią prisiminimų knygą, išleistą Čikagoje, 1979-aisiais, kurią 2015 m. Vilniuje pakartotinai išleido jo sūnus Juozas Algimantas Krikštopaitis (1931–2018). Likimas Broniui Krikštopaičiui leido išgyventi ilgą amžių. Tai verta prisiminti.

Karjeros pradžia

Ėjo 1937-ieji. Mažasis kapitono sūnus Algimantukas – atrodo, kad jį tuomet vadino vienu vardu – prisimena kelionę jo tėvo, jūrų kapitono Broniaus Krikštopaičio vedamu laivu „Marijampolė“ į Didžiąją Britaniją. Graži diena, giedra nuotaika, mažas berniukas, pasipuošęs jūreivio uniforma, patikliai žvelgia į fotoobjektyvą. Prieš jį dar visas sudėtingas ir nepažintas pasaulis. Kas tuomet žinojo, kad didžiulis karas jau visai netoli, kad vienas pirmųjų Lietuvos jūrų laivyno kapitonų po kelerių metų turės pasitraukti į visišką nežinomybę. Kad jam bus lemta viską prarasti, išsigelbėti nuo mirties jūroje, o galiausiai palikti ir šeimą, ir tėvynę...

J. A. Krikštopaitis prisimena: „Sunku buvo patikėti, kad daugiau kaip prieš 60 metų nuo Lietuvos laivo „Marijampolė“ denio aš žvelgiau į Jutlandijos pusiasalio pakraščio Skageno kyšulio šiaurinėje pakrantėje boluojančių kopų grandinę, dar silpnomis vaiko rankelėmis išsikibęs į kapitono Broniaus Krikštopaičio uniforminio švarko rankovę, padabintą auksu siuvinėtomis juostelėmis...“ [1].

Ne savi vaikai auga greičiau, o tos Algimanto rankelės su laiku tvirtai laikė ir chemiko menzurą, ir alpinisto ledkirtį. („Mokslo Lietuva“, 2019 m. kovas, Nr. 6).

Tolimojo plaukiojimo kapitonas Bronius Krikštopaitis (1937). Iš J. A. Krikštopaičio archyvo nuotr.

Svečiai Mokslų akademijoje

2016 m. kovo 17 d.: „Sveikiname, malonu visus matyti. Esate pakviesti aptarti dvi naujas knygas: J. A. Krikštopaičio „Iškilių asmenybių gyvenimo tiesa“ (2016) ir jo tėvo Broniaus Krikštopaičio „Jūrų keliais. Jūrų kapitono atsiminimai“ (2015). Puiki proga pamąstyti apie kūrybos versmę. Štai greta sėdi iškilusis autorius, profesorius, habilituotas humanitarinių mokslų daktaras, Lietuvos filosofų ir mokslo istorikų bendrijos pirmininkas, Baltijos valstybių mokslo istorijos ir filosofijos asociacijos prezidentas – tokia daugiaspalvė asmenybė. Esame vienmečiai, abu gimę Kaune, atseit miestiečiai. Arti nebemokame, bet dar tariamės girdyti protėvių gimtinių šnabždesius ar sūnų belaukiančių motinų raudas... Sena išdidi karžygių tauta, mūsų pamatinės vertybės – duona, akmuo. Su duonele ir akmenėliu ir sveikiname, šventos duonelės duok Tau kasdieną, nenuilstančios skaidrios minties kaip šis, adatėlėmis suvarstytas daugiaspalvis turmalino kristalas.“

Nuo Raguvo iki Melburno

Kapitonas Bronius Krikštopaitis gimė 1902 m. gruodžio 14 d., Alaniuose, tuometiniame Raguvo valsčiuje, Panevėžio apskrityje, mirė 1999 m. rugsėjo 27 d., Čikagoje (JAV). Buvęs Lietuvos laivų – „Maisto“, „Marijampolės“ ir „Kauno“ vadas atkakliai siekė užsibrėžto tikslo. Ši jo atsiminimų knyga – įdomi ir pamokanti. Jos herojus turėjo, ką pasakyti, pirmiausia apie tai, ką reiškia „pasirinkti jūrą kaip gyvenimą ir gyvenimą kaip jūrą“ (Arvydo Vaitkaus frazė). Pasirinkus jūrą, didžiulė atsakomybė ir garbė tapti kapitonu, kuris laive yra jo vadas – vienintelė aukščiausioji valdžia.

Knygos pratarmėje – platus kapitono sūnaus J. A. Krikštopaičio žodis įveda skaitytoją į knygos atsiradimo aplinkybes (1979). Pati B. Krikštopaičio knyga – sakmė apie nenualdomą vandenyno tolių trauką, atvedusią jį nuo Marianhamno uostelio iki Keiphorno platumų. Šis vaikinys į jūrą pateko iš Raguvo lygumų. Mokėsi ilgai, plaukiojo trumpai, bet net du kartus aplenkė Horno kyšulį. Nuo 1930 iki 1940 m. plaukiojo šturmanu, vėliau kapitonu, įskaitant ir jam juokingą navigaciją Neris upėje Vilniuje. Po karo, atsідūręs Amerikoje, šio darbo nebegavo, nes „dėl susidėjusių nepalankių aplinkybių

atsitolinau nuo jūros, bet, kaip kokia į krantą išmesta žuvis, esu jos visuomet pasiilgęs“.

Ilgai mokslo metai

Bronius Krikštopaitis rašo: „1918 m., atgavus nepriklausomybę, Lietuva darė matomą ir pasigėrėtiną pažangą, tačiau jūrininkystės srityje ta pažanga vystėsi labai nežymiai. Tai paaiškinama tuo, kad Lietuva iš savo buvusios didžiosios valstybės karalių ir žymių kunigaikščių nepaveldėjo jokių jūrinų tradicijų. Tiesa, Kęstutis bent sau žmoną Palangos pajūryje susiradęs, tačiau jo sūnus Vytautas buvo persiėmęs kontinentine politika, savo žirgą bevelijęs klampinti Pinksio pelkėse ar girdyti Juodojoje jūroje.“

Visgi 1921 m. Kaune nedidelis būrelis tautiečių su generolais Vladu Nagiu-Nagevičiumi (1880–1954) ir Teodoru Daukantu (1884–1960) organizavo paruošiamąją jūrų mokyklą, su kapitonu Liudviku Stulpinu (1871–1934) ir kitais įsteigė Lietuvos jūrininkų sąjungą. Tai sudarė sąlygas Lietuvos jaunimui siekti jūreivystės mokslo. 1923 m. buvo įsteigta Lietuvos moterų sąjunga tautiniam laivynui remti, kuri 1926 m. paskolino 10 tūkst. litų ir padėjo skautams įsigyti laivą „Budys“. Dar įsikūrė kažkokia „Lietuvos garlaivių bendrovė“, kuri nusipirko du mažo tonažo laivus „Juratė“ ir „Kastytis“, tragiškai greitai dingusius nuo jūros paviršiaus.

Pagaliau 1923 m. valdžia prie Aukštesniosios technikos mokyklos atidarė skyrių jūrininkams rengti, į kurį susirinko nemažas entuziastingų jaunuolių būrys. Vėliau iš jų tik 16 pasiliko ištikimi jūrai.

Jūreivystės studentai turėjo puošnius pauksuotas uniformas. Lektoriais buvo minėti jūrų kapitonai. Vasaromis vykdavo praktikiams į Klaipėdą, kaip sakydavo mokyklos direktorius inžinierius Antanas Julijonas Graurokas (1880–1958), 1932–1933 m. buvęs Kauno miesto burmistras, kad „pratintųsi prie jūros“. Besimokantieji daugiausia plaukiodavo žemsemėmis arba locmanų laivais. Žemsemės „Klaipėda“, „Rusnė“ ir „Jūra“ turėjo palaikyti 7 m gylio taką laivams, kurį pavasariais pakildavęs Kuršių marių vanduo užnešdavo smėliu. Locmanų įstaiga turėjo laivą „Aušra“. Tokie buvo pirmieji žingsniai į jūrą.“

Kapitono sūnus Algimantas Krikštopaitis „Marijampolės“ laivo denyje, prieš išplaukiant į Didžiąją Britaniją. Atokiau stovi jo mama. (1938 m., 1, 18 p.)

Bronius ėjo 23-uosius metus, kai 1925 m. pirmieji 16 Lietuvos jūrų kadetų buvo priimti į suomio Gustavo Eriksono burlaivius Marianhamno uoste Alanduose – mokytis ir atlikti plaukymo stažą. Bronius ir dar šeši kaimo žaliūnai pasirinko keturių stiebų burlaivį „Archibald Russell“. Šis laivas 1905 m. pastatytas Škotijoje, Glazge. Jis buvo 88,8 m ilgio, 13 m pločio, jo grimzlė – 7,3 m, tonažas – 2354 GRT. Tokie buriniai laivai plukdė krovinius iš Europos į tolimąją Australiją. Šis burlaivis trejiems metams tapo jų plaukiojančia buveine ir mokykla. Laivo kapitonas buvo švedas Gustavsonas, kilęs iš Suomijos Alandų salų. Po trumpos įžangos pasakęs, kad „šis laivas pagalbinio motoro neturi ir kad vienintelė jo mašina yra virtuvė, kuri mus maitinsianti, o mūsų raumenys pajungsią laivui vėją, kuris jį varys per tolimus vandenynus. Taigi burinio laivo plaukiojimo įrenginys esąs nesudėtingas“ (1948 m. šis laivas parduotas metalo laužui. – A. G.).

■ Nukelta į 8 p.

Broniaus Krikštopaičio knygos „Jūrų keliais“ pakartotinio leidimo (2015) viršelis

Burlaivis „Archibald Russell“. Iš J. A. Krikštopaičio archyvo nuotr.

REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Tartis su piliečiais neprivaloma?

Prof. dr. Jonas Jasaitis

Labiausiai tai krinta į akis viešojoje politikoje, sprendžiant socialines problemas. Stebimės ir piktinamės nepakankamai apgalvotomis reformomis, kurias netrukus po jų patvirtinimo Seime jau reikia taisyti. Rezultatai, kurių buvo laukiama, visai ne tokie, kaip žadėjo reformų iniciatoriai. Aiškiname, kad reikėjo pasitarti su atitinkamų sričių mokslininkais. Šiokių tokių bendradarbiavimą jau pastebime, dažniausiai tik priimant technologinius sprendimus, tačiau ir čia vis dar pasitaiko kuriozų. O štai, sprendžiant viešojo valdymo dilemas, vos ne kiekvienas klerkas, matyt, laiko save didžiausiu žinovu. Jam net į galvą neateina, kad verta, planuojant permainas, pasitarti su Lietuvos universitetuose dirbančiais sociologais, psichologais, istorikais, gamtos mokslų specialistais. Pavyzdžių čia yra tiek, kad vien jiems aptarti prireiktų kelių konferencijų ar kitų forumų.

Kiek prirašyta, kiek prikalbėta įvairiausio lygio renginiuose, kad Lietuvoje neturime efektyvios savivaldos, o juo labiau – regioninės politikos. Štai neseniai Žemės ūkio ministerijos iniciatyva apdovanotos veikiausios seniūnijos. Net užsiminta, kad ne viena seniūnija jau dabar galėtų būti laikoma net kelių sričių lydere. Tačiau, net teikiant apdovanojimus, nė vienas iš toje ceremonijoje dalyvavusių pareigūnų kažkodėl nepripažino, kad Lietuvoje seniūnija iki šiol nėra savivaldos subjektas. Kalbama apie vietos bendruomenes ir net tokį antikonstitucinį, nieko bendra su Lietuvos administraciniu teritoriniu suskirstymu niekada neturėjusį darinį, kaip seniūnaitijos, net žadama įvesti tiesioginius seniūnų rinkimus (tiesa, kažkada – miglotoje ateityje). Tik vis pamirštama, kad seniūnija, pagal kažkieno sukurptą „tvarką“, tėra viso labo savivaldybės administracijos padalinys, kuriojantis jai priskirtą teritoriją. Seniūnijos niekada neturėjo nei savo strategijos, nei savo biudžeto ir niekada nebuvo įgaliotos atstovauti jų gyventojams.

Vietos savivaldos įstatyme surašyta tokia daugybė tiek seniūnijos, tiek seniūno funkcijų, kad iš siaubo pakrauptų bet kuris kvalifikuotas vadybos specialistas. Net vadybos mokslo pradininkas pasaulyje Vytautas Graičiūnas niekaip nepateisintų tokios viešojo valdymo logikos. Didžiulis prieštaravimas tarp seniūnijos funkcijų, faktiško dabartinio jų statuso vietos valdyme ir turimų galimybių jau daugiau kaip pora dešimtmečių yra tapęs pagrindiniu savivaldos sistemos stabdžiu. Mokslininkai apie tai kalba jau ne pirmą dešimtmetį, bet kurdamas vadinamąsias seniūnaitijas tuometinis vidaus reikalų ministras, beje, turintis ir mokslo laipsnį, nė nemanė su jais pasitarti. Gal ne veltui sakoma, kad jam taip buvo liepta „iš aukščiau“...

Lietuva jau prarado daugiau kaip milijoną darbingų piliečių. Daugelio emigrantų Lietuvoje įgytas išsilavinimas yra daug aukštesnis už valstybės vidurkį. Tačiau šie žmonės gerovę kuria ne Lietuvoje. Ir mokesčius moka ne į Lietuvos biudžetą. Nemaža jų dalis puikiai dirba Vokietijos, Danijos, Švedijos ir net Norvegijos labui. Tiesa, vis deklaruojame, kad tikimės, jog jie kada nors sugrįš. Net išreklamuojame vieną kitą grįžusį. Tačiau kurioje savivaldybėje pastoviai palaikomi ryšiai su iš tų kraštų išvykusiais, kurioje parengta ir įgyvendinama išsami jų susigrąžinimo strategija? Antai neseniai, dalyvaujant vieno Žemaitijos rajono verslininkų forume, teko išgirsti, kaip jaunas savivaldybės darbuotojas net su savotišku pasididžiavimu paaiškino, kad šioje savivaldybėje ryšiams su išvykusiais palaikyti skirta net... pusė etato. Žinant, kad šios savivaldybės gyventojų skaičius yra sumažėjęs keliais tūkstančiais, tenka gerokai suabejoti, kiek minučių per metus šis pusė etato turintis žmogus, net jei ir būtų labai kvalifikuotas, suspėtų kiekvienam iš jų skirti. Juo labiau kad tiek sprendimas išvykti, tiek išvykusiųjų išsikūrimas svetur yra labai skirtingas.

Emigracijos tyrimai vykdomi net keliuose Lietuvos universitetuose. Neseniai KTU mokslininkai tik patvirtino išvadą, kad „Lietuvoje trūksta holistinio požiūrio į emigraciją“. Tačiau nė viena valdžios institucija jo neformavo, nė viena nėra už tai atsakinga. Kaip toje keistoje patarlėje

„skęstančiųjų gelbėjimas – jų pačių reikalas“. Ir dalies visuomenės požiūris į išvykusius, švelniai kalbant, tebėra labai prieštaringas. Kažkas aiškina, kad anie išvyko „laimės ieškoti“. Bet ar kuris nors iš jų susimąstė, kodėl tos laimės jiems taip trūko čia? Štai ir dabar, kai visuomenė aptarinėja ne vadinamosios dvigubos pilietybės, bet Lietuvoje gimusių ir dėl gerai žinomų priežasčių (nedarbo, atlyginimo, už kurį neįmanoma pragyventi, nepagarbos piliečiui) išvykusiųjų pilietybės išsaugojimo klausimus ir ruošiasi balsuoti referendume, nemaža dalis būsimųjų balsuotojų dar tebeklaidžioja tirstame rūke, o gal net ir dūmuose. Juk dar prisimenate vieną garsų veikėją, vapaliojusį apie „referendumą“.

Ne apie dvigubą pilietybę reikia spręsti būsimejame referendume, o apie tai, kaip neprarasti ryšio su išvykusiais mūsų gentainiais ar jų vaikais. Kaip padaryti, kad tas ryšys būtų pastovus, o ne epizodinis, kaip, pavyzdžiui, atvykimas į Dainų šventę ar valstybės jubiliejų. Viešosios politikos formuotojus reikia vertinti ne pagal jų progines kalbas ar pasirodymus televizijos laidose, o pagal veiklos rezultatus. Žmonių išteklių išsaugojimo ir jų kokybės (išsilavinimo, profesinės patirties, gebėjimo spręsti sudėtingas šiuolaikines problemas, konkurencingumo ir motyvacijos) klausimai kiekvienai valstybei yra strategiškai svarbūs. Juo labiau kad tokia valstybė, kaip Lietuva, negali tikėtis, kad iš kažkur nemokamai gaus pakankamą kiekį kvalifikuotų kūrybiškų darbuotojų.

Akademinę bendruomenę neseniai sujaudino rengiamas ir Seimui tvirtinti teikiamas nutarimo projektas „Dėl ilgalaikio tvaraus viešojo sektoriaus darbuotojų darbo užmokesčio finansavimo iki 2025 metų strategijos patvirtinimo“. Beje, ta akademinė bendruomenė apie tokią strategiją galėjo ir visai nežinoti, nes nei ją rengiant, nei vertinant, ji nebuvo pakviesta. Šiame dokumente apie mokslininkus ir atlyginimą už jų darbą praktiškai neužsimenama. Visos kalbos – apie „teisingesnį viešojo sektoriaus darbuotojų apmokėjimą“, apie esamų viešojo sektoriaus sričių darbuotojų, kuriems priklauso ir aukštųjų mokyklų dėstytojai bei mokslo centrų tyrėjai, darbo apmokėjimo disproporcijų mažinimą šioje strategijoje net nekalbama. Taigi ir šį kartą matome akivaizdų ir labai įžūlų nesiskaitymą su kvalifikuočiausia visuomenės dalimi. Kažkas pasisavino privilegiją spręsti mokslininkų darbo užmokesčio problemas, nesitardamas su tais, kuriuos vadinamoji „ilgalaikė strategija“ tiesiogiai palies.

Šiame, iš esmės jau užbaigtame dokumente, kaip rašoma visuomenininkų parengtame jo vertinime, nėra „aiškiai suformuluotų kriterijų, kaip turi būti įvertinamas viešojo sektoriaus, tad ir mokslo bei studijų sektoriaus, darbuotojų atlygis už darbą“. Neįvardinta, kokių tikslų siekiama 2020–2021 metais ir kokių – 2022–2025 metais. Kai kurie vadinamosios strategijos teiginiai yra netiksliai ar net klaidingai interpretuojami. Antai joje rašoma, kad „Lietuvos 2017 m. mokesstinės pajamos siekė 31,2 proc. nuo BVP. O štai Europos Komisijos apžvalgoje (skelbtoje 2019 m. vasario 27 d.) mokesčių pajamų ir BVP santykis buvo 29,2 proc.“. Dokumente randame ir tokį teiginį, kad „spartus viešojo sektoriaus darbo užmokesčio didėjimas <...> ilgalaikėje perspektyvoje gali mažinti Lietuvos konkurencingumą“, tačiau nepateikta jokių argumentų, įrodančių, kokią grėsmę ekonominiam tvarumui gali kelti adekvačiai apmokami viešojo sektoriaus darbuotojai, tarp jų ir dėstytojai bei mokslininkai. Juo labiau kad visą dešimtmetį atskirų viešojo sektoriaus darbuotojų (mokslininkų, dėstytojų, mokytojų, socialinių ir kultūros darbuotojų) vidutinis darbo užmokestis buvo daug mažesnis nei šalies vidurkis. Nejaugi siekiama, kad šie, labiausiai valstybės pažangą lemiantys darbuotojai atsidurtų potencialų emigrantų gretose?

Kada mūsų valdymo institucijų atstovai supras, kad reformos tik tada duos laukiamą efektą, kai bus patikrintos visos įmanomos alternatyvos, kai tie, kuriuos šios reformos palies, su viltimi lauks jos įgyvendinimo?

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

VI sesijos darbų programa. Seimas po svarstymo pritarė komitetų ir Seimo narių pasiūlymais papildytam VI sesijos darbų programos projektui. Svarbiausiomis sesijos veiklos kryptimis jame įvardijamos: darni, atsakinga ir sveika visuomenė; švietimo, kultūros ir mokslo kokybės bei efektyvumo didinimas; viešojo sektoriaus efektyvumo ir skaidrumo didinimas; darni ir konkurencinga ekonomikos plėtra bei saugi valstybė.

Sesijos darbų programos projekte siūloma įtvirtinti 11 programos prioritetų. Ypatingas dėmesys bus skiriamas korupcijos prevencijai, socialinės atskirties mažinimui, vaiko teisių apsaugos įgyvendinimo sistemos tobulinimui. Tarp prioritetinių darbų – Lietuvos piliečių teisių ir verslo interesų užtikrinimas, rengiantis Jungtinės Karalystės išstojimui iš Europos Sąjungos; viešojo sektoriaus darbuotojų darbo užmokesčio finansavimo iki 2025 m. strategijos tvirtinimas; sveikatos priežiūros įstaigų veiklos efektyvumo ir skaidrumo didinimas; studijų finansavimo modelio tobulinimas.

Sesijos darbų programos projekte taip pat numatoma atnaujinti Valstybės strateginio valdymo principus, pertvarkyti biudžeto formavimo sistemą, valstybės įmonių valdymą ir priežiūrą, konsoliduoti ir optimizuoti biudžetinių įstaigų funkcijas. Dar viena sritis, kuriai bus skiriamas didelis dėmesys – integruoto tarpinstitucinio mišrių (hibridinių) grėsmių užkardymo ir išorinių veiksnių valdymo mechanizmo tobulinimas.

Ypač svarbus pavasario sesijos prioritetas – Seimo jau priimtų reformų įgyvendinimo kontrolė (švietimo, mokesčių, inovacijų, šešėlinės ekonomikos mažinimo ir pensijų srityse). Kaip ir praėjusią sesiją, daug dėmesio bus skiriama parlamentinei kontrolei. Kiekvieną savaitę Seimui numatoma pristatyti Vyriausybės narių informacinius pranešimus apie priimtų teisės aktų įgyvendinimą.

Sesijos metu planuojam surengti diskusijas strateginėmis temomis: „NATO svarba Lietuvos valstybingumui 15 metų narystės kontekste“, „Lietuvos pasiekimų Europos Sąjungoje 15 metų apžvalga“, „Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos 25 metų draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutarties reikšmė“, „Teisėkūros proceso tobulinimas“.

Galimybė modernizuoti gyvenamojo pastato šilumos punktą. Seimas priėmė Valstybės paramos daugiabučiams namams atnaujinti (modernizuoti) įstatymo pataisas, kuriomis nuo 2020 m. sausio 1 d. sudaroma galimybė valstybės lėšomis remti vadinamąją mažąją daugiabučių renovaciją, kai atskirai modernizuojamas tik gyvenamojo pastato šilumos punktas. Pagal Seimo priimtas naujas nuostatas, valstybės parama bus teikiama kompensuojant 30 proc. priemonių įgyvendinimo kainos, jeigu, įgyvendinant atnaujinimo projektą, daugiabučiame name įrengiamas atskiras automatizuotas šilumos punktas ar modernizuojamas esamas neautomatizuotas šilumos punktas, įrengiami balansiniai ventiliai ant stovų, pertvarkomos ar keičiamos šildymo ir karšto vandens sistemos, butuose ir kitose patalpose įrengiant individualios šilumos apskaitos prietaisus ar šilumos daliklių sistemą ir termostatinis ventilius.

Kaip pažymi pasiūlymo iniciatoriai, tikimasi, kad taip bus užtikrintas Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programos tęstinumas ir daug aktyvesnis energijos efektyvumo priemonių papildomas įgyvendinimas gyvenamuosiuose pastatuose.

Nepageidaujami asmenys turi būti neįleidžiami. Seimo Tėvynės sąjungos–Lietuvos krikščionių demokratų frakcijos nariai Ingrida Šimonytė, Audronius Ažubalis ir Laurynas Kasčiūnas kreipėsi į užsienio ir vidaus reikalų ministrus, ragindami sukurti teisinį mechanizmą, kuriuo vadovaujantis atlikėjai, turintys ryšių su nusikalstamomis grupuotėmis ir įtraukti į Lietuvos valstybių sąjungininkų nepageidautinų asmenų sąrašus arba viešai išsakę paramą agresyviai Rusijos ar kitos valstybės vykdomai užsienio politikai arba kvestionuojantys Lietuvos sąjungininkų teritorinį vientisumą, būtų įtraukti į nepageidautinų asmenų sąrašą ir negalėtų atvykti bei organizuoti savo pasirodymų Lietuvoje.

Kreipimąsi paskatino neseniai Lietuvoje vykę Grigorijaus Lepservidzės pasirodymai. Atkreiptinas dėmesys, kad 2013 m. JAV dainininkui įvedė finansines sankcijas ir uždraudė atvykti į šalį. Dainininkas, kaip skelbia JAV saugumas, palaiko

LIETUVA IR LATVIJA

Lietuvių kalbos dienos Latvijoje

2016 m. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos kvietimu pradėta tradicija nuo vasario 16 d. iki kovo 11 d. rengti Lietuvių kalbos dienas peržengę Lietuvos sienas, nes Užsienio reikalų ministerijos paskatintos šioje veikloje dalyvauja ir Lietuvos ambasados užsienio šalyse. Latvijoje – Rygoje ir Daugpilyje – šiais metais per vieną savaitę surengti keli Lietuvių kalbos dienų renginiai, kurie buvo skirti taip pat ir kitoms 2019-ųjų metų progoms – Pasaulio lietuvių, Vietovardžių ir Juozo Tumo-Vaižganto metams.

Sostinėje pagrindiniu centru tapo Rygos lietuvių vidurinė mokykla. Kovo 4 d. surengtas mokslo populiarinimo paskaitų ciklas 10–12 klasių mokiniams. Pirmuoju Baltų apdovanojimu už indėlį į baltų tautų ryšių stiprinimą 2018 m. įvertinta Latvijos universiteto ir Helsinkio universiteto profesorė dr. Laimutė Baluodė (*Laimute Balode*) pirmiausia pasakojo apie baltų kalbų mokymo tradicijas ir šiuolaikinę situaciją Suomijoje. L. Baluodė dėsto Helsinkio universitete nuo 1996 m., todėl jai gerai žinomi lietuvių ir latvių kalbos mokymo suomių studentams aspektai, taip pat platesnis baltų kalbų dėstymo pasaulyje kontekstas. Todėl klausytojai išgirdo daug įdomios ir naudingos informacijos.

Kitą susitikimo su mokiniais dalį kalbininkė paskyrė pagrindinei savo mokslinių interesų sričiai – onomastikos (vardyno) tyrinėjimams: pasakojo apie Latvijos vietovardžius, kurie yra arba galėtų būti kilę iš lietuvių kalbos, apie išaiškintus arba pastebėtus galbūt lietuviškos kilmės rodiklius Latvijos miestų ar kitų gyvenviečių, įvairių smulkesnių vietų ar objektų (vadinamų mikrotoponimais) pavadinimuose. L. Baluodė taip pat pristatė ir padovanojo mokyklai 2015 m. su kolega Ojaru Bušu (*Ojārs Bušs*) išleistą dvikalbį Latvijos vietovardžių kilmės žodyną „No Abavas līdz Zilupei. From Abava to Zilupe“ (apie jo sutiktuves plačiau žr. „Mokslo Lietuva“. Nr. 6; 2016 03 24).

Apie vietovardžius, tik kitokiu aspektu, kalbėjo ir Šiaulių universiteto docentė bei asociacijos „Baltų centras“ (Šiauliai) vadovė

Po Lietuvių kalbos dienoms skirtų paskaitų Rygos lietuvių vidurinėje mokykloje. Centre (iš kairės): dr. Laimutė Baluodė, mokyklos direktorė Jolanta Naglė, dr. Regina Kvašytė, mokytojas Rolandas Žalnierius (antroje eilėje). Mokyklos archyvo nuotr.

dr. Regina Kvašytė. R. Kvašytė nagrinėjo Latvijos vietovardžių vartojimo tendencijas lietuvių kalbos šaltiniuose – žodynuose, enciklopedijoje ir populiariojoje spaudoje bei kelionių aprašymuose, taip pat Lietuvos vietovardžių vartojimą latvių kalba. Lietuvių kalba esama nemažai šaltinių, kur galima rasti informacijos apie lietuviškai perteiktus užsienio šalių vietovardžius, tik reikia gebėti jais naudotis. Paminėtina, kad naujausias šaltinis yra serijos Pasaulio vietovardžiai žodynai, pirmasis iš kurių – Europa – išleistas 2006 m. (nuo 2014 m. – ir internete). Tokia tema pasirinkta norint sudominti klausimais, kurie aktualūs kalbantiems ar rašantiems apie Lietuvą lietuviškai ir apie Latviją lietuviškai.

Į Lietuvių kalbos dienų paskaitas kalbininkes pakvietė Rygos lietuvių vidurinė mokykla, tapusi vienu iš lietuvių puoselėjimo centrų Latvijoje. Mokyklos įkūrėja, pirmoji ir ilgametė direktorė Aldona Treija (*Aldona Treija*) mokyklos dvidešimtmečio proga išleistoje knygoje „Rygos lietuvių vidurinė mokykla 1991–2011“ prisimena, kad apie prieškarinio lietuvių švietimo tradicijų atkūrimą Latvijoje buvo pradėta galvoti 1988 m., įkūrus Latvijos lietuvių kultūros draugiją. 1991-aisiais Rygos 85-ojoje vidurinėje mokykloje, kuri ir tapo lietuviškosios mokslo įstaigos pagrindu, pradėjo mokytis 9 mokiniai. Latvių vidurinėje mokykloje pradėjusios

darbą pirmosios lietuvių klasės 1995 m. buvo akredituotos pagrindine lietuvių mokykla, o 2000 m. jau tapo vidurine mokykla.

Tais metais Rygos lietuvių vidurinei mokyklai buvo paskirtos apleistos vaikų darželio patalpos, kur dabar veikia šiuolaikiška, patraukliomis erdvėmis išsiskirianti mokykla įstaiga, kuri yra ne tik labai populiarus tarp lietuvių, bet ir patenka į geriausių mokyklų dešimtuką. Prieš trejus metus iš pirmosios direktorės vadovavimą mokyklai perėmė direktorė Jolanta Naglė (*Jolanta Nagle*). Mokykloje, kaip lietuvių židinyje Rygoje, be tiesioginio darbo su mokiniais, švenčiamos Lietuvos valstybinės ir tautinės šventės, vyksta vietos bendruomenės renginiai, taip pat dažnai lankosi svečiai iš Lietuvos.

Štai ir dabar – dar nespėjus išlydėti Lietuvių kalbos dienų dalyvių, jau buvo galvojama apie kitą dieną vyksiančias Užgavėnes, kurias drauge ketino švęsti folkloro kolektyvai iš Linkuvos – suaugusiųjų „Linkava“ ir vaikų „Ratinėlės“. Tokia veikla palaiko užsienyje, nors ir artimame, gyvenančių lietuvių bendruomeniškumą, puoselėja tapatybę, ugdo vaikų tautinę dvasią. Mokytojas Rolandas Žalnierius, Šiaulių universiteto absolventas, yra ir Latvijos lietuvių bendruomenės pirmininkas, ir Pasaulio lietuvių bendruomenės valdybos narys, todėl gerai žino, kas rūpi tiek užsienio, tiek Latvijos lietuviams.

Lietuvių kalbos dienų proga mokykla dar kovo 4–6 d. surengė lietuvių kalbos olimpiadą ir viktoriną „Atidarykime kalbos kraičio skrynią“. O Daugpilyje kovo 5 d. į renginį daugiau kaip 80 žmonių, tarp jų mokinius iš pirmosios mokyklos, kurioje mokėsi J. Tumas-Vaižgantas, sukvietė vietos lietuvių kultūros draugija „Rasa“. Jo metu buvo giedamas Lietuvos himnas, pristatyta heraldika ir aukštaičių tautiniai kostiumai. Daugpilio universiteto absolventas Jurijus Kučinskis perskaitė pranešimą apie J. Tumą-Vaižgantą. Susitikime skambėjo Daugpilio lietuvių folkloro ansamblio „Rasa“ ir jo vadovo Gintaro Andrijausko muzika, pasirodė senjorų šokių kolektyvas „Ērkšķrozīte“.

Latvijos universiteto Lituanistikos centras (vadovas – dr. Edmundas Trumpa) ir Lietuvos Respublikos ambasada Latvijoje kovo 11–12 d. renginyje „Kalba – kultūros raktas“ supažindino lituanistikos kursų klausytojus su Lietuvos kultūra, kalbos ypatumais ir surengė viktoriną.

Lietuvių kalbos dienų renginių ciklą Latvijoje papildė ir šiuo laikotarpiu (kovo 8 d.) vykęs Nacionalinio diktanto rašymas, į kurį visus Latvijoje gyvenančius ar viešinius lietuvius ir lietuvių kalbą mokančius bičiulius pakvietė Lietuvos Respublikos ambasada Latvijoje ir Rygos lietuvių vidurinė mokykla. Parengė Regina Kvašytė

ŠVIETIMO, MOKSLO IR SPORTO MINISTERIJOS PRANEŠIMAI

Tarptautinė praktika lituanistinėse mokyklose. Švietimo mainų paramos fondas skelbia konkursą studentams atlikti praktiką lituanistinio švietimo mokyklose, lietuvių bendruomenėse ir lituanistikos centruose užsienio šalyse 2019–2020 mokslo metais. Galima praktiką trukmė – nuo dviejų iki šešių mėnesių. Praktikos lituanistinio švietimo mokyklose, lietuvių bendruomenėse ir lituanistikos centruose gali vykti nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. iki 2020 m. rugpjūčio 31 d.

Paraiškas gali teikti studijuojantys Lietuvos mokslo ir studijų institucijose visų pakopų ir visų studijų kryptių studijose su sąlyga, kad jų MSI sutinka išleisti į praktiką numatytam laikotarpiui. Bakalauro studijų studentai gali teikti paraišką nuo antrojo kurso (antrųjų studijų metų). Jei studijuojama pedagogikos studijose, kurių trukmė – vieneri akademiniai metai, paraišką galima teikti po pirmojo semestro. Paskutinio kurso studentai atrankoje gali dalyvauti su sąlyga, kad praktiką atliks per 12 mėn. nuo studijų pabaigos (absolventų praktika). Skirstant finansavimą, pirmenybė bus teikiama kandidatams, kurie

dalyvauja programoje pirmą kartą.

Daugiau informacijos apie kvietimą ir sąlygas rasite: <http://stipendijos.lt/lt/praktika-lituanistines-mokyklose-lituanistikos-centruose-ir-lietuviu-bendruomenese-2019-2020-m-m>

Kontaktas teirautis: Ieva Mizgeraitė-Mažulė, ŠMPF Aukštojo mokslo programų skyriaus vadovė, el. p. ieva.mazule@smpf.lt, tel. (8 5) 261 0592.

Didinamos studijoms skiriamos valstybės lėšos. Nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. vienai studijų vietai valstybė skirs daugiau lėšų: kolegijose – 18 proc., universitetuose – 14 proc. Šios lėšos skiriamos padidintam dėstytojų ir mokslininkų darbo užmokesčiui, taip pat 13 proc. didėjančioms studentų skatinamosioms stipendijoms gerai besimokantiems studentams.

Nuo 2019 m. vienai bakalauro studijų vietai skiriamos lėšos socialinių mokslų srityje universitetuose didės nuo 1285 iki 1466 eurų, kolegijose – nuo 1089 iki 1283 eurų. Technologijos mokslų srityje universitetuose atitinkamai didės nuo 2274 iki 2595 eurų, kolegijose – nuo 1407 iki 1731 euro.

Papildomai daugiau lėšų skiriama technologijos, fizinių, inžinerijos, informatikos studijoms kolegijose. Tai padaryta dėl to, kad iki šiol atotrūkis tarp šioms studijoms skiriamų valstybės lėšų universitetuose ir kolegijose buvo neproporcingai didelis. Universitetuose brangiausiai kainuoja pilotų rengimas – nuo naujų mokslo metų šioms studijoms ketinama skirti 13 418 eurų, kolegijose daugiausia lėšų skiriama muzikos studijoms – 5223 eurai per metus. Mažiausiai valstybei kainuoja socialinių mokslų studijos: nuo naujų mokslo metų joms bus skiriama 1466 eurai per metus universitetuose, 1283 eurai – kolegijose.

Vienam studentui tenkančios lėšos iki šiol Lietuvoje – vienos mažiausių Europos Sąjungoje, studijų krepšelio didėjimo nebuvo nuo 2009 m. Didžiąją studijų kainos dalį sudaro dėstytojų atlyginimai, kuriems ilgas metus nebuvo skiriama papildomų lėšų. Tik nuo praėjusių metų dėstytojų ir mokslininkų atlyginimams didinti papildomai skirta 23,1 mln. eurų, tai didina ir studijų krepšelį.

Studijuojantiems valstybės finansuojamose vietose studijų kainą padengia valstybė,

valstybės nefinansuojamose vietose – patys studijuojantieji. Valstybės nefinansuojamų studijų kainas nusistato pačios aukštosios mokyklos. Šiuo metu jau studijuojantiems mokantiems už mokslą studentams jų priėmimo metu nustatytos studijų sutarties sąlygos, tarp jų ir studijų kaina, gali būti keičiamos tik šalims susitarus, jei tai buvo numatyta studijų sutartyje, pavyzdžiui, studijų kainos indeksavimo, didinimo ar pan. atvejais.

Kviečia teikti kandidatūras užsienio lietuvių mokslo premijoms. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija kviečia teikti kandidatus užsienio lietuvių mokslo premijoms. Premijų tikslas – skatinti išėvijoms mokslininkus puoselėti lietuvių ir siekti, kad jie garsintų Lietuvą, palaikytų glaudžius ryšius su Lietuvos mokslo bendruomene, aktyviai dalyvautų užsienio lietuvių bendruomenių veikloje. Siūlymus dėl kandidatų gali teikti užsienio lietuvių bendruomenės, taip pat Lietuvos mokslo ir studijų institucijos bei mokslininkus vienijančios organizacijos. Šalyse, kuriose lietuvių bendruomenių nėra,

Dubajuje – unikalus lietuvių projektas

Pasauliniame meno forume Dubajuje prisistatymą parengė lietuvių menininkai – unikalaus projekto „Pelkių mokykla“ kuratoriai, Masačusetso technologijos instituto tyrėjai ir Vytauto Didžiojo universiteto vizituojantys profesorai Nomedas ir Gediminas Urbonai. Pasaulinis meno forumas – svarbiausias menui skirtas renginys visuose Artimuosiuose Rytuose, Šiaurės Afrikoje ir Pietų Azijoje. Pasauliniame meno forume Dubajuje dalyvavo globaliu mastu pripažinti kuratoriai, kritikai, švietimo eks-

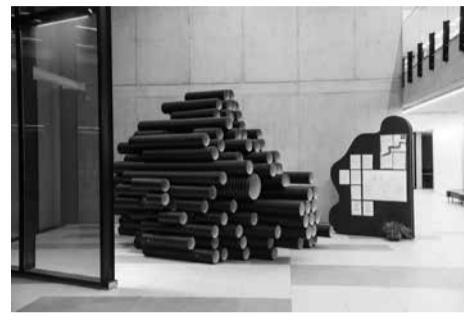

Nomeda ir Gediminas Urbonai

pertai ir verslininkai iš viso pasaulio. Šių metų forumo tema – „Mokykla yra fabrikas?“ kviečia aptarti svarbiausius šių dienų švietimo iššūkius, susijusius su mechanizacija, bendruomeniškumu, dirbtiniu intelektu ir kt.

„Kokie turėtų būti švietimo prioritetai artimiausią dešimtmetį? Kaip reikėtų ugdyti žmones spartėjančios mechanizacijos amžiuje? Ar frazė „mokymasis visam gyvenimui“ yra tik oportunistinis lozungas? Ar aukštasis mokslas ištrūks iš elitarizmo gniaužtų? Ar vakarykščiai švietimo eksperimentai gali mus kažko išmokyti šiandien? Ar mokant žmones mums apskritai dar reikalingi žmonės?“ – taip forumo nagrinėjamas temas pristato organizatoriai.

Tarpdisciplininė „Pelkių mokykla“, kurią forumo pristatė N. ir G. Urbonai, Venecijos bienalėje subūrė daugiau nei 200 dizainerių, mokslininkų ir ekspertų, tyrinijančių įvairiausias sritis – architektūrą, filosofiją, meną, antropologiją ir kt. Pasitelkdami pelkę, kaip gyvą organizmą, kurio ribos yra pralaidžios ir aktyvos, projekto dalyviai kūrė įvairias metodologijas, palaikančias adapta-

„Pelkių mokyklos“ eksponatai. Jono Petronio nuotr.

ciją – prisitaikymą prie aplinkos, kurią keičia klimato kaita. Dubajuje „Pelkių mokyklos“ kūrėjai aptarė savo eksperimentus dizaino, pedagogikos ir meno intelekto srityse, keldami platesnius klausimus apie sugyvenimą su kitais. „Kaip gali pelkė, kaip vaizduotės, galimybių ir gyvybės formų simbiozės vieta, ugdyti mūsų mąstymą šiandien? Ko galime pasimokyti iš pelkės, siekdami sėkmingai sugyventi ir kurti su kitomis rūšimis, numatyti ateitį ir prisitaikyti prie nežinomų grėsmių?“, – svarbiausias dilemas, kurias spręsti siekia projektas, įvardija Nomedas ir

Gediminas Urbonai.

MIT tyrėjai „Pelkių mokyklą“ sukūrė, atstovaudami Lietuvai 16-ojoje prestižinėje Venecijos architektūros bienalėje. Jai pasibaigus, autoriai savo projekto pristatymus rengia visame pasaulyje – JAV, Kinijoje, Norvegijoje, Jungtiniuose Arabų Emyratuose, Lietuvoje ir kitose šalyse. Kovo pradžioje menininkai „Pelkių mokyklą“ pristatė Lietuvoje. Eksperimentinė laboratorija įsikūrė VDU mokslo ir studijų centre Kaune (V. Putvinskio g. 23), kur ji bus eksponuojama iki pat rugsėjo pabaigos. ■

Knygnešių auditorija pirmojoje lietuvių gimnazijoje

Minint Lietuvos knygnešio dieną ir siekiant įprasminti knygnešių atminimą, Vilniaus Vytauto Didžiojo pirmojoje lietuvių gimnazijoje kovo 15 d. iškilmingai atidaryta Knygnešių auditorija.

Gimnazijos bendruomenės bendravimas su Lietuvos knygnešio draugija prasidėjo 2015 m. kovo 11-ąją, kai gimnazijoje atidaryta Biržiškų biblioteka. Šiomet Lietuvos knygnešio draugija, atstovaujama pirmininkės doc. dr. Irenos Kubilienės, gimnazijos bendruomenei padovanojo įvairios metodinės medžiagos ir istorinių leidinių apie Lietuvos knygnešystės istoriją. Ši dovana paskatino gimnazijoje įsteigti vardinę Kny-

gnešių auditoriją. Ji bus pritaikyta mokslo ir edukacinėms švietimo reikmėms, čia vyks lietuvių kalbos ir literatūros, istorijos, pilietinio ugdymo, geografijos ir kitų mokomųjų dalykų pamokos.

Lietuvos knygnešio draugija, įkurta 1988 m. Vilniuje, vienija knygnešių palikuonis ir visus norinčius prisidėti prie jos veiklos. Draugija renka knygnešystės archyvinis dokumentus, prisiminimus ir išlikusius knygnešių daiktus, rengia Knygnešio dienos minėjimą, konkursus, parodas ir kitus renginius, tvarko knygnešių kapus, stato paminklus, sodina ažuolų giraites. Nuo 1989 m. draugija leidžia „Knygnešių krivulę“ ir knygas apie knygnešius. 1989 m. buvo su-

rinktos lėšos P. Rimšos skulptūrai „Lietuvos mokykla 1864–1904 m.“ atkurti. Ši skulptūra 1994 m. pastatyta Kaune. Draugijos iniciatyva 1990 m. sukurtas dokumentinis filmas apie Onušio knygnešį M. Stankevičių (režisierius – J. Skomskis).

Vytauto Didžiojo gimnazija įsteigta 1915 m. rugsėjo 27–29 d. Vilniuje. Jos steigimu rūpinosi būsimeji 1918 m. vasario 16-osios Lietuvos Nepriklausomybės akto signatarai, 1918–1940 m. vyriausybių ir seimų nariai. Pagrindiniai gimnazijos steigėjai buvo dr. Jonas Basanavičius, Mykolas Biržiška ir Povilas Gaidelionis. Gimnazija ir dabar savo gimtadienį mini, prisimindama pirmąjį pedagogų tarybos posėdį, įvykusį 1915 m. spalio 9 d.

Gimnazijoje per visus 104 jos gyvavimo metus dėstoma tik lietuvių kalba. Čia buvo sukurti vidurinio ugdymo programos pagrindai, kurie sėkmingai pritaikomi ir šių dienų ugdymo procese. Nustatytas pamokų ir pertraukų trukmės laikas ir dabar naudojamas šiandienos mokyklose.

Gimnaziją yra baigę daug iškilų Lietuvos asmenybių, garsinančių jos vardą ir už jos ribų. Pirmosios lietuvių gimnazijos pagrindu 1939 m. įsteigta Kunigaikštienės Birutės mergaičių (vėliau – Salomėjos Nėries) gimnazija, 2002 m. – Vilniaus Vytės Nemunėlio pradinė mokykla, 2005 m. – Vilniaus Antano Vienuolio progimnazija. *Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijos bendruomenė* ■

ŠVIETIMO, MOKSLO IR SPORTO MINISTERIJOS PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 4 p.

paraiškas premijai gauti gali teikti patys mokslininkai.

Konkurse gali dalyvauti mokslo laisvųjų ar pedagoginį vardą turintys lietuvių kilmės asmenys ir Lietuvos piliečiai, ilgiau nei trejus metus gyvenantys užsienyje. Už tarptautinio lygio mokslo pasiekimus ir bendradarbiavimą su Lietuva šiemet numatoma skirti iki 5 premijų: už pastarojo dešimtmečio pasiekimus, viso gyvenimo nuopelnus, taip pat už mokslo pasiekimų ir patirties sklaidą. Premijos dydis – 3800 eurų. Švietimo ir mokslo ministerija iškiliausiams užsienyje gyvenantiems lietuviams mokslo premijas skiria nuo 2007 m. Iki šiol premijas yra gavę 34 mokslininkai.

Dokumentai konkursui priimami iki 2019 m. gegužės 15 d. el. paštu ausra.gribauskiene@smm.lt. Visą informaciją apie kandidatūrų teikimą rasite: <https://www.smm.lt/web/lt/konkursai/kiti-konkursai/mokslo-premiju-konkursas-lietuviu-kilmes-mokslininkams-bei-lietuvos-respublikos-pilietybe-turintiems-mokslininkams-gyvenantiems-uzsienyje>.

Apdovanoti jaunieji mokslininkai.

Kovo 21 d. švietimo, mokslo ir sporto ministras doc. dr. Algirdas Monkevičius įteikė apdovanojimus Lietuvos mokslų akademijos ir „Infobalt“ stipendijų 9-osios jaunųjų mokslininkų konferencijos „Fizinių ir technologijos mokslų tarpdalykiniai tyrimai“ laureatams. Sveikindamas laureatus, ministras pažymėjo, kad „mokslas ir verslas Lietuvoje išmoko jungtis į vieną bendruomenę, kuriančią inovacijas, pažangią ir klestinčią valstybę.“ Jis taip pat pabrėžė, kad Lietuva gali didžiuotis padidintomis doktorantų stipendijomis, kurios šiuo metu yra didesnės nei Estijoje ir Latvijoje.

Lietuvos mokslų akademijos ir asociacijos „Infobalt“ kasmet organizuojamoje 9-ojoje jaunųjų mokslininkų konferencijoje „Fizinių ir technologijos mokslų tarpdalykiniai tyrimai“ iš 38 skaitytų pranešimų atrinkti 10 geriausių jaunųjų mokslininkų, kurių darbai yra išskirtinio mokslinio lygio informacinių ir ryšių technologijų srityje. Laureatai gaus „Infobalt“ stipendijas.

Suformuotos pirmosios profesinio mokymo įstaigų tarybos. Į profesinio mokymo įstaigų valdymą įsitraukia darbdaviai ir kiti

socialiniai partneriai: kovo mėnesį daugumoje profesinių mokyklų pirmą kartą suformuotos tarybos. Švietimo, mokslo ir sporto ministras Algirdas Monkevičius patvirtino 47-ių profesinio mokymo įstaigų tarybas, likusiose profesinėse mokyklose tarybos atsiras artimiausiu metu. „Profesinis mokymas šiuo metu pertvarkomas iš pagrindų, stiprinant jo kokybę ir sąveiką su darbo pasauliu, siekiant profesinių mokyklų absolventams suteikti kompetencijas, kurios glaudžiai atitinka darbo rinkos poreikį. Tam labai svarbus aktyvus darbdavių įsitraukimas į mokymo procesą“, – sako ministras A. Monkevičius.

Į profesinio mokymo įstaigų veiklą tiesiogiai įtraukti darbdaviai prisiims bendrą atsakomybę už mokymo įstaigos teikiamų profesinio mokymo programų pasiūlos atitiktį darbo rinkos poreikiams, už mokymo kokybę, už galimybes mokiniams įgyti geresnę praktinį mokymą gamybos sąlygomis jų įmonėse, dirbant su naujausių technologijų įranga, už profesijos mokytojų kvalifikacijos tobulinimą ir jų stažuotes, už geresnę absolventų įsidarbinimą.

Profesinio mokymo įstaigos taryba – kolegialus jos valdymo organas. Iš 9 jos narių

4 atrenkami iš socialinių partnerių atstovų. Tapti tarybos nariu gali neprikaištingos reputacijos asmenys, turintys patirties, susijusios su profesiniu mokymu, specialistų rengimu, ir pan. Kitus tarybos narius skiria Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, regionų plėtros tarybos ir pati profesinio mokymo įstaiga. Siekiant aktyviai įtraukti darbdavius į profesinio mokymo įstaigų valdymą, socialinių partnerių kandidatūras buvo pakviestos teikti asociacijos, vienijančios įvairių verslo šakų atstovus. Daugiausia socialinių partnerių skyrė Lietuvos darbdavių konfederacija, Lietuvos verslo konfederacija, Lietuvos pramonininkų konfederacija, regionų pramonės, prekybos ir amatų rūmai, LR žemės ūkio rūmai, Lietuvos inžinerinės pramonės asociacija LINPRA, kitos šakinės asociacijos. Šiuo metu Lietuvoje veikia 67 profesinio mokymo įstaigos. Vyriausybės programoje numatyta plėtoti patrauklią ir lanksčią profesinio mokymo sistemą, apimančią pirminį, tęstinį ir neformalųjį profesinį mokymą, suderintą su darbo rinkos poreikiais bei iššūkiais. *Parengta pagal ministerijos Komunikacijos skyriaus pranešimus* ■

Lituanistinis paminklas suomių profesoriui A. R. Niemi

Dr. Jonas Dautaras

Pasitikdamas žymaus suomių folkloristo prof. Aukusti Robert Niemi (1869–1931) 150-metį, Suomijos–Lietuvos kultūros fondas, vertindamas profesoriaus Stasio Skrodenio Suomijos kultūros mokslinius tyrinėjimus, išleido jo naujausią monografiją „Profesorius Aukusti Robert Niemi

Stasys Skrodenis pristato naują knygą. Jono Dautaro nuotr.

ir Lietuva“. Ta proga Etninės kultūros globos taryba ir Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka surengė Lietuvos folkloristo, lietuvių ir Baltijos finų lyginamųjų literatūrinių ir kultūrinių ryšių tyrinėtojo, prof. habil. dr. Stasio Skrodenio monografijos „Aukusti Robert Niemi ir Lietuva=Professori Aukusti Robert Niemi ja Liettua“ sutiktuves. Monografiją išleido leidykla „Margi raštai“.

Renginio vedėja, Etninės kultūros globos tarybos pirmininkė dr. Dalia Urbanavičienė pirmiausia pakvietė prof. habil. dr. Stasį Skrodenį pasidalinti mintimis apie mokslinius tyrimus ir naujausią monografiją, skirtą artėjančiam suomių mokslininko jubiliejui. Profesorius papasakojo, kaip jis susidomėjo suomių filologų baltistikos darbais, kaip tapo šios mokslo šakos atstovu ir kokius reikšmingiausius darbus atliko, tirdamas lietuvių ir suomių senuosius folklorinius ir kultūrinius ryšius. Tarp jų paminėjo monografijas: „Baltai ir jų šiaurės kaimynai“ (1989), „Lakštingalų krašto šiluma. Suomių

Suomijos ambasadorius Christer Michelsson. Jono Dautaro nuotr.

Renginio svečiai. Iš kairės: Etninės kultūros globos tarybos pirmininkė doc. dr. Dalia Urbanavičienė, prof. Hannu Niemi, prof. Stasys Skrodenis, Suomijos ambasadorius Lietuvoje Christer Michelsson, Lietuvos ambasadorius Suomijoje Valdemaras Sarapinas. Vygaudo Juozaičio nuotr.

rašytoja Maila Talvio ir Lietuva“ (2016), taip pat savo apimtimi didžiausią knygą – 700 puslapių – „Aukusti Robert Niemi. Lituanistiniai raštai“, kurioje surinkti, išversti į lietuvių kalbą ir 1996 m. išleisti beveik visi A. R. Niemi moksliniai tyrinėjimai, susiję su Lietuva.

Profesorius išsamiai papasakojo apie naujausią monografiją „Profesorius Aukusti Robert Niemi ir Lietuva“, kuri, pasak autoriaus, yra pirmas Lietuvoje išsamesnis žvilgsnis į garsaus suomių folkloristo prof. A. R. Niemi gyvenimą ir lyginamuosius baltų

Kalba prof. Hannu Niemi, verčia prof. S. Skrodenis. Vygaudo Juozaičio nuotr.

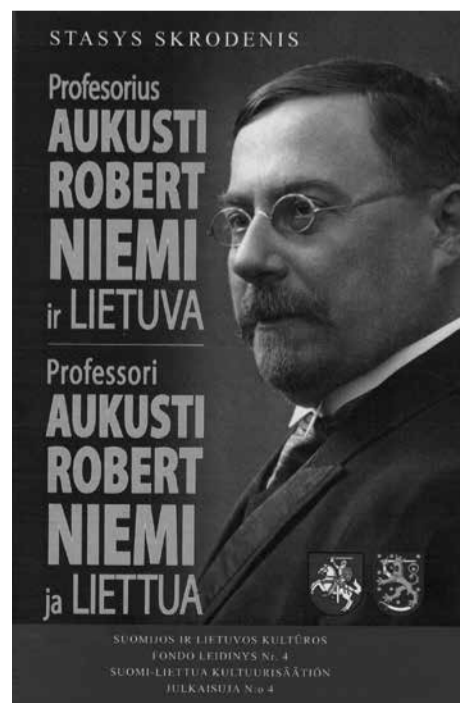
bei Baltijos finų liaudies dainų tyrinėjimus, remiantis gausia, ligi šiol beveik netyrinėta rankraštine medžiaga, archyviniais dokumentais, lietuviams mažai pažįstamais jo darbais ir tų tyrinėjimų vertinimais. Pirmą kartą skelbiama apie A. R. Niemi kruopštų pasiruošimą ir pasišventimą baltistikos studijoms.

Helsinkio universiteto prof. A. R. Niemi 30 savo darbingiausių gyvenimo metų paskyrė lituanistinėms studijoms ir žinių apie Lietuvą sklaidai Suomijoje. Be folkloristinių tyrinėjimų šiaurės rytų Lietuvoje ir Dzūkijoje, užrašytų, sudarytų ir išleistų liaudies dainų rinkinių, prof. A. R. Niemi yra parašęs ir pirmąją lietuvių literatūros istoriją suomių kalba (*Liettuan kirjallisuus*, 1925). Remdamasis Skandinavijos bei kitų pasaulio šalių švietimo patirtimi, jis parengė reikšmingą Lietuvai knygą „Medžiaga Lietuvos mokyklų reformai“ (1920), kurioje išdėstė rekomendacijas, kaip reformuoti tarpukario nepriklausomos Lietuvos švietimą.

Rinkdamas liaudies dainas, suomių mokslininkas daug bendravo su kanauninku Adolfu Sabaliausku, drauge su juo sudarė ir iš-

leido dainų rinkinį „Dainos ir giesmės šiaurinėje Lietuvoje“ (1912), palaikė ryšius su Jonu Basanavičiumi ir kitais tarpukario Lietuvos šviesuoliais. Prof. A. R. Niemi mokslinę veiklą ypač teigiamai vertino prof. Jadvyga Čiurlionytė, prof. Mykolas Biržiška ir kt. Prof. A. R. Niemi domėjosi ir Lietuvos politine situacija. Buvo siūloma Lietuvos Vyriausybei A. R. Niemi skirti Lietuvos konsulu Suomijoje, kad jis galėtų teisėtai atstovauti šalies reikalams tarptautiniu lygmeniu (LCVA, f. 383, ap. 7, b. 411, l28). Už nuopelnus Lietuvai 1928 m., minint Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetį (1918–1928), A. R. Niemi buvo apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordinu ir Lietuvos Nepriklausomybės medaliu.

Renkant medžiagą monografijai apie prof. A. R. Niemi gyvenimą ir veiklą, labai daug padėjo jo vaikaitis prof. Hannu Niemi, kiti Suomijos mokslininkai, archyvarai ir visuomenės veikėjai. Leidžiant monografiją, sulaukta visapusiškos paramos iš Suomijos ambasados Lietuvoje ir Lietuvos ambasados Suomijoje, už ką knygos autorius prof. Stasys Skrodenis nuoširdžiai dėkojo. Daug gražių ir šiltų žodžių apie prof. S. Skrodenio mokslinius tyrinėjimus ir juos didžiai vertindamas, pasakė profesoriaus Aukusti Robert Niemi vaikaitis, Helsinkio universiteto profesorius Hannu Niemi.

Knygos viršelis

Knygos sutiktuvių dalyviams ypač įdomus buvo Lietuvos muzikos ir teatro akademijos profesorės, etnomuzikologės Daivos Vyčinienės pasakymas apie didžiulį A. R. Niemi įnašą, išsaugant sutartines. Šios akademijos Etnomuzikologijos katedros folkloro studijos „Tatato“ studentės sugiedojo A. R. Niemi užrašytas sutartines. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslinės bendradarbės folkloristės dr. Vilma Daugirdaitė ir dr. Jurgita Ūsaitytė papasakojo apie Aukusti Robert Niemi užrašytų džių

liaudies dainų likimą ir kad A. R. Niemi užrašyta lietuvių tautosaka dabar elektronine forma yra prieinama ne tik mokslininkams, bet ir visiems besidomintiems lietuvių liaudies dainų istorija.

Suomijos ambasadorius Lietuvoje Christer Michelsson ir Lietuvos ambasadorius Suomijoje Valdemaras Sarapinas pasidžiaugė prof. S. Skrodenio solidžiais mokslo darbais, plėtojant mokslinius, kultūrinius ir švietimo ryšius tarp Suomijos ir Lietuvos. Lietuvos Respublikos Seimo narys Viktoras Rinkevičius, vertindamas prof. A. R. Niemi drauge su kanauninku Adolfu Sabaliausku Biržų krašte atliktus folkloristikos mokslinius tyrimus, jų didžiulį įnašą į lietuvių folkloristiką ir kultūrinių ryšių plėtojimą tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje, mano, kad jų įamžinimui reikėtų skirti didesnę dėmesį. Galbūt A. R. Niemi vardu Biržuose verta pavadinti gatvę, pagarsinti dainų publikacijas. Į šiuos pasiūlymus galėtų atsilipti Biržų kraštotyros muziejus, savivaldybės viešoji biblioteka, kitos švietimo ir kultūros institucijos. ■

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

■ Atkelta iš 3 p.

ryšius su nusikalstama grupuote „Broliškasis ratas“. Pasak JAV šaltinių, Rusijos kriminaliniame pasaulyje G. Lepservidzė atliko kurjerio funkciją – perduodavo pinigus įvairiems asmenims nuo grupuotės lyderių. Nuo 2013 m. G. Lepservidzė JAV negali atlikti finansinių operacijų, išaldytas jo turtas, esantis JAV. Į šalį įvažiuoti jam taip pat draudžia Didžioji Britanija. 2018-aisiais, dėl ryšių su mafija, į šalies teritoriją G. Lepservidzei uždraudė atvykti ir Izraelis.

„G. Lepservidzė tarptautinėje žiniasklaidoje dažnai vadinamas vienu mėgstamiausių Rusijos mafijos atlikėjų. Pabrėžiu, kad tai nėra išimtis – Rusijoje apstu tokių atlikėjų. G. Lepservidzės ir panašių atlikėjų apsilankymai Lietuvoje turi būti vertinami per nacionalinio ir informacinio saugumo prizmę“, – teigė A. Ažubalis. „Atsižvelgdami į viešojoje erdvėje prieinamą informaciją, mūsų sąjungininkų argumentus, raginame užsienio reikalų ministrą ir vidaus reikalų ministrą įtraukti G. Lepservidzė ir nepageidautinų asmenų Lietuvoje sąrašą“, – pabrėžė L. Kasčiūnas. ■

Kodėl internete vis dar „švepluojame“?

Nors internete vardus, elektrinius laiškus ir trumpąsias žinutes (SMS) galima rašyti su lietuviškais rašmenimis, vis dar didelė dalis lietuvių čia „švepluoja“. Kauno technologijos universiteto Interneto paslaugų centro DOMREG duomenimis, iš beveik 200 000 registruotų Lietuvoje domenų tik apie 2000 arba vos 1 proc. tėra domenai su savitosiomis lietuviškomis raidėmis. Apie tai, kaip buvo lietuvinami pirmieji kompiuteriai ir kodėl lietuviai vengia internete lietuviškos kalbės, kalbamės su Vilniaus universiteto Duomenų mokslo ir skaitmeninių technologijų instituto mokslininku, Lietuvos kompiuterininkų sąjungos tarybos nariu dr. Gintautu Grigu.

– Už nuopelnus lietuvinant kompiuterijos terminus, rengiant kompiuterijos terminų žodyną, vadovėlius ir publikacijas esate pagerbtas Kalbos premija. Kodėl pasirinkote būtent šią veiklos sritį?

– Kai atsirado pirmieji kompiuteriai ir prireikė lietuvių kalbos, labai tuo susidomėjau. Iš pradžių tik agituodavau, kad reikia lietuvininti, o vėliau pats ėmiausi darbo. Aš buvau net lietuviškas raides klaviatūrai nupiešęs, kai dar nebuvo sąvokos „šriftas“. Pirmoji sulietuvinta programinė įranga buvo „MS DOS“ operacinėje sistemoje veikianti elektroninio pašto programa „Demos Mail“. Į lietuvių kalbą buvo ne tik išversti šios pašto programos tekstai, bet ir suderintos skirtingos tuo metu naudotų operacinių sistemų „MS DOS“ ir „MS Windows“ koduotės elektroniniuose laiškuose. Gautų lietuviškų laišku nebereikėjo perkoduoti, todėl nebeliko pasiteisinimo mėgstantiems rašyti „šveplai“.

– Gal galite prisiminti, kokie buvo pirmieji Lietuvoje kompiuteriai ir kaip juos sekėsi lietuvininti?

– Kalbant apie lietuviškos raštinios kompiuteriuose atsiradimo priešistorę, reikia paminėti, kad mes jau 1980 m. buvome pagaminę Paskalio transliatorių, kuris turėjo lietuviškas raides. Deja, pirmieji tarybiniai spausdintuvai galėjo spausdinti tik rusiškai arba angliškai. Tuomet ėmėmės tam tikros spausdintuvų „racionalizacijos“: privertėme tarybinį spausdintuvą spausdinti du kartus į tą pačią vietą ir taip ant lotyniškų raidžių vietoj paukščiukų uždėti viengubą kabutę, o vietoje nosinių – kablelį.

Pirmieji kompiuteriai buvo labai brangūs ir juos įsigyti buvo prabanga. Lietuvoje kompiuteriai plačiau ėmė plisti mokyklose. Pirmasis mokyklas pasiekęs kompiuteris buvo labai primityvus rusiškas BK-1010, kurio atmintis buvo tik 64 kilobaitai – operacinė sistema užėmė 48, tad programavimui liko vos 16 kilobaitų. Žinoma, apie 1986 m. buvo ir vakarietiški kompiuteriai, tačiau Sovietų Sąjungoje jie buvo beveik neprieinami. Tik Lietuvai atkūrus nepriklausomybę 1990 m. pradėjo plisti vakarietiški kompiuteriai.

Didžiausia problema tuo metu buvo susiformavę mitai. Dauguma galvojo, kad kompiuteryje gali būti tik anglų kalbos abėcėlė ir visa jo sąsaja turi būti angliška. Sunkiausia buvo, kai niekas netikėjo, kad kompiuteris gali suprasti jam duodamas lietuviškas komandas. Panašiai, kaip kadaise kunigai aiškino, kad melstis reikia lenkiškai, nes lietuviškai Dievas nesupras.

Prisimenu, gavome prancūzišką operacinę sistemą „Windows 3.1“ ir buvome pakvieta Švietimo ministerijos darbuotojus parodyti, kad kompiuteris gali „kalbėti“ ne

tik angliškai. Nors ir keista, bet pradžioje net mūsų instituto interneto svetainė buvo angliška. Esą ją gali matyti visas pasaulis, todėl lietuvių kalbai čia – ne vieta. Tada interneto svetainių buvo dar labai mažai, o kaip pavyzdį ne angliškos tuomet demonstravau estišką Tartu universiteto interneto svetainę.

– Su kokiais techniniais išbandymais teko susidurti lietuvinant pirmuosius kompiuterius?

– Labai didelė problema buvo net trys koduotės, skirtingai koduojančios savitąsias lietuvių kalbos raides „MS DOS“ operacinėje sistemoje. Mes tai vadindavome „koduočių zooparku“, dėl kurio kilo sunkumų naudoti lietuviškas raides elektroninio pašto laiškuose. Tik viena, standartinė koduotė tiko lietuviškiems laišku persiųsti tuo metu naudojamoje pašto programoje „Demos Mail“. Jeigu siuntėto arba gavėjo kompiuteryje buvo įdiegta kuri nors kita koduotė, savitosios lietuviškos raidės virsdavo kitais ženklais, todėl ši problema skatino rašyti „šveplai“.

KTU DOMREG vadovė Daiva Tamulionienė

Matydami gilėjančią „šveplumo“ problemą, ėmėmės lokalizuoti šią pašto programą ir sutvarkėme ją taip, kad visus siunčiamus laiškus perkoduotų į vieną standartinę „Windows“ koduotę, o visus gaunamus – į gavėjo kompiuterio koduotę.

– Dabar jau nebekyla jokių sunkumų rašyti tiek elektroninius laiškus, tiek interneto vardus ne „šveplai“, tačiau didelė dalis lietuvių ir toliau internete „švepluoja“. Jūsų nuomone, kokios yra to priežastys?

– Manytina, kad įprotis rašyti „šveplai“ išliko dėl to, kad mažai naudojama standartinė lietuviška klaviatūra. Lietuvoje stacionarūs arba staliniai kompiuteriai komplektuojami su vadinamosiomis „skaičiukinėmis“ klaviatūromis. Tai amerikietiškos klaviatūros, kuriose savitosios lietuviškos raidės išdėstytos viršutinėje eilėje vietoje skaitmenų ir kitų reikalingų ženklų (pvz., !, @, #, *). Kai tokių ženklų prireikia, tenka persijungti į anglišką klaviatūrą arba ieškoti kitų būdų tiems ženklams surinkti.

2018 m. atlikta studentų apklausa parodė, kad jie klaviatūrą perjunginėja iš lietuvių į anglų ir atvirkščiai vidutiniškai 15 kartų kasdien. Kai kam tai per daug, tad ima „švepluoti“. Kita bėda – ant daugelio kompiuterių klaviatūrų savitosios lietuviškos raidės visai neužrašytos. Pardavėjai aiškina, kad kompiuterių pirkėjai gali patys užrašyti, prisiklijuoti lipdukus arba prisiminti. O jeigu būna užrašytos, tai šalia jau esančių angliškos klaviatūros ženklų. Savitųjų raidžių išdėstymas joms neskirtoje viršutinėje

klavišų eilėje, jų užrašymas ant klavišo šalia kitų ženklų, t. y. kaip pagalbinių, daro įspūdį, kad šios raidės nėra visavertės, todėl dažnai manoma, kad galima jų atsisakyti.

Problemų kyla dėl mobiliųjų įrenginių – planšetinių kompiuterių ir telefonų – programėlių klaviatūros, neturinčios viršutinės skaitmenų eilės, kurioje būtų savitosios lietuvių kalbos raidės. Tuomet vartotojams nelieka nieko kito, tik „švepluoti“.

– Ar su „šveplu“ kalbos internete problema susiduria ir kitos šalys?

– Domėdamasis savitųjų raidžių naudojimu kitose kalbose, pastebiu, kad užsieniečiai jas naudoja normaliai arba bent dažniau negu lietuviai. Esame analizavę situaciją skaičiuodami, kaip įvairių tautų žmonės, registruodamiesi pokalbių programoje „Skype“, užrašo savo miestų pavadinimus, turinčius savitųjų raidžių. Tyrimo duomenys atskleidė, kad danai ir vokiečiai 100 proc. taisyklingai rašo savo miestų pavadinimus, estai, suomiai, švedai – apie 95 proc., čekai, lenkai, islandai – 80 proc., ispanai – 60 proc., o lietuviai – tik 18 proc. Kitaip tariant, tik kas penktas lietuvis „nešvepluoja“.

Analizuodami, kodėl tokie dideli savitųjų raidžių naudojimo skirtumai tarp tautų, padarėme išvadą, kad tai priklauso nuo klaviatūrų. Danų, vokiečių, estų, suomių ir švedų klaviatūros yra visavertės, t. y. visų savitųjų raidžių rinkimo patogumas nesiskiria nuo visų kitų raidžių rinkimo patogumo. Kitų paminėtų valstybių klaviatūros iš dalies visavertės. Visavertę standartinę lietuvišką klaviatūrą (AŽERTY) naudoja ne daugiau kaip 1 proc. lietuvių, o visi kiti – vadinamąją „skaičiukinę“ klaviatūrą, kurioje sunkiau surinkti visas savitąsias raides, nes reikia dažnai persijunginėti. Tą patvirtino kita nedidelė apklausa. Iš lietuvių, prisipažinusių, kad „švepluoja“, 81 proc. atsakė esą savitąsias raides surinkti sunkiau nei kitas.

– Kurios Europos Sąjungos valstybės daugiausiai ir mažiausiai naudoja programinę įrangą nacionaline kalba? Kaip didieji programinės įrangos kūrėjai atsižvelgia į nacionalinius poreikius?

– Pirmiausia savo kalbą naudoja didesnės valstybės su didesne populiacija. Europos Sąjungoje nacionalinę kalbą kompiuterijoje daugiausiai naudoja Vokietija ir Prancūzija, o kitose šalyse yra kur kas mažiau išversta programinės įrangos – proporcingai mažėja kaip ir šalies gyventojų skaičius. Mažiausiai iš visų Europos Sąjungos šalių nacionalinę kalbą kompiuterijoje naudoja Bulgarija, Airija, ir Malta. Lietuva pagal programinės įrangos pritaikymą nacionalinei kalbai yra maždaug viename lygyje su šiek tiek mažiau gyventojų turinčiomis Estija, Latvija ir Slovėnija.

Didieji programinės įrangos gamintojai yra sugrupavę kalbas į prioritetines grupes. Pavyzdžiui, korporacija „Microsoft“ prioritetu laiko pirmiau išversti programinę įrangą į vokiečių, prancūzų, italų ir ispanų kalbas, o vėliau – mažesniems rinkoms. Ypač mažoms rinkoms, tokioms kaip Lietuva ar Latvija, programinė įranga verčiama vėliausiai. Tiesa, kuo toliau, tuo programinės įrangos vertimai vartotojų pasiekia greičiau.

Šiuo metu „Windows“ operacinė sistema ir biuro programų paketas „Office“ tiek angliškai, tiek lietuviškai išleidžiami tuo pačiu metu. Mažesnės programos verčiamos kol kas su atsilikimu, o retesnė programinė

Lietuvos kompiuterininkų sąjungos tarybos narys dr. Gintautas Grigas

įranga visai neverčiama į lietuvių kalbą. Atvirojo kodo programinė įranga, tokia kaip „Linux“ operacinė sistema, taip pat verčiama atsiliekant nuo kitų didesnių valstybių, nes turime mažiau savanorių jai versti.

KTU Interneto paslaugų centro DOMREG vadovė Daivos Tamulionienės komentaras apie .lt domeno vardų su savitosiomis lietuvių kalbos raidėmis naudojimo problemas:

„2003 m. internetą valdančiai ICANN organizacijai patvirtinus IDN (angl. Internationalized Domain Name) dokumentus, skirtus koduoti ir pavaizduoti savitąsias nacionalines raides interneto varduose, įdiegėme daugiakalbę vardų sistemą .lt domainams registruoti. Nuo 2004 m. kovo 30 d. sudarėme galimybę įkurti domenus su savitosiomis lietuviškomis raidėmis.

Nors pavyko išspręsti sudėtingus IDN sistemos diegimo klausimus, pagrindine problema išlieka žmonių įprotis rašyti „šveplai“. Pradžioje nebuvo galimybių naudoti savitąsias lietuviškas raides interneto varduose, lietuviai įpratę rašyti jas keisdami lotynų abėcėlės raidėmis. Šio įpročio neatsikratė iki šiol, nors ir žino, kad tokia galimybė yra. Tad susiduriame ne tik su „šveplu“ interneto vardų, bet ir su „šveplu“ elektroninių laišku ar trumpųjų žinučių (SMS) problemomis.

Kitose šalyse (Kinijoje, Rusijoje, Arabijos pusiasalyje ir Afrikos valstybėse) domenų vardai su savitosiomis nacionalinėmis kalbos raštos raidėmis greitai išpopuliarėjo ir yra plačiai naudojami. Galbūt tam įtakos turėjo visiškai skirtingas nuo lotyniškojo šių šalių raštas ir patogumas rašyti, todėl „šveplavimo“ problema ne tokia aktuali kaip Lietuvoje.

Kita dalis lietuvių tiesiog nežino, kad domenų varduose galima naudoti savitąsias lietuviškas raides, todėl registruoja tik „šveplą“ domeno vardo variantą. Šia situacija netrunka pasinaudoti konkurentai, užregistruodami tokį pat domeno vardą, tik su savitosiomis lietuviškomis raidėmis, ir nukreipdami lankytojus į visai kitą interneto svetainę.

Tad pats svarbiausias mano patarimas: jeigu domeno varde yra savitųjų lietuviškų raidžių q, č, ė, j, š, ū, ž, apsaugokite vardą registruodami abu variantus: su savitosiomis lietuviškomis (pvz., gražus-vardas.lt) ir su lotyniškais raidėmis (pvz., grazus-vardas.lt). Vėliau galėsite nukreipti lankytojus į kurį nors vieną, išvengdami konkurencijos dėl auditorijos ir ginčų dėl klaidinamo domenų vardų panašumo su kitam asmeniui priklausančiu domenu vien dėl jų labai panašios rašybos. ■

Pakerėtas vandenyno tolių Tolimojo plaukiojimo kapitonui Broniui Krikštopaičiui (1902–1999) atminti

■ Atkelta iš 2 p.

Taip prasidėjo būsimo laivo kapitono „krikštas“. Laimei, jūros liga jo neveikė, bet apsi-prasti su kopimu į stiebus suimti burių ir vaikščioti rėjų tik gero piršto storumo plieno lynais reikėjo didžiulio užsispyrimo.

Per kriokiančias platumas

Peržiemos Švedijos miško uoste Šionvike (*Skoenvik*), būrlaivis „Archibaldas Russelas“ 1926 m. pavasarį išplaukė su lentų kroviniu į 15 tūkst. jūrmilių kelionę – į Australiją. Laivo įgulą sudarė 42 žmonės, tarp kurių buvo 12 kapitono patentą siekiančių įsigyti kadetų. Laive teko dirbti visus jo priežiūros ir valymo darbus, o Bronius netrukus dar buvo paskirtas burių siuvėjo padėjėju, tad išmoko siūti bures. Kelionės metu pirmasis šturmanas kadetas mokė astronomijos, navigacijos, okeanografijos ir kitų dalykų apie saugų laivų plaukiojimą. Buvo ir laisvalaikio, kada laisvi nuo darbų jūreiviai skaitydavo, darydavo laivų modelius ar tiesiog denyje klausydavosi laivo „simfonijos“, kurioje į vieną melodiją susiliedavo jūros bangų ošimas ir šimto lynų bei virvių skleidžiami įvairaus aukštumo švilpesiai.

Atlanto vandenynu pasiekus Afrikos žemyno pietinį Gerosios Vilties kyšulį (angl.

Cape of Good Hope), iki Australijos dar buvo likę 7 tūkst. jūrmilių. Pagaliau 1926 m. gruodį, po 122 dienas trukusios kelionės laivas įplaukė į Melburno uostą. Ši kelionė buvo gana rami, bet „išsiminė plaukimas apie Horno ragą. Horno bangos – tai jūrų monarchai. Šiame siaučiančiame pragare pusiausvyros dėsnis ir horizontali linija daugiau neegzistavo. Neminint atskirų atvejų, praplaukti tarpą tarp Australijos ir Horno rago paprastai trunka apie 40 dienų. Plaukiama į rytus tarp geografinių paralelių S. 40°–S. 50°. Anglai ši audros ir vėjų tarpą vadina „The Roaring Forties“ (angl. – *kriokiančios platumos* – A. G.). Plaukiant tolyn į rytus, vėjai vis smarkėja”.

Čia tinka priminti geografo akademiko Vytauto Gudelio, jūros svajotojo ir romantiko, straipsnį „Lietuvos antipodas“, kuriame rašo apie vardus pietinėms Ramiojo vandenyno platumoms: 40 laipsnių platuma – tai „kriokiančios keturiasdešimtosios“ (angl. *Roaring Forties*), 50 laipsnių – „staugiančios penkiasdešimtosios“ (angl. *Furious Fifties*), 60 laipsnių – „spiegančios šešiasdešimtosios“ (angl. *Screaming Sixties*). Lietuvos geografinis centras, pasak V. Gudelio, yra apie Kėdainius, o antipodo centras – Pietų pusrutulyje Ramiajame vandenyne, taške, kurio koordinatės 54° 30' pietų platumos ir 156° rytų ilgumos.

Laivui grįžus iš Australijos, Bronius 1928

m. Liverpulyje baigė praktiką ir po trejų metų atsisveikino su Archibaldu Russellu. „Senieji burlaviai pasilieka jūrų karalienėmis“. (William Wallace sako: senoji gražuolė). Dar dveji metai ir 1930 m. jaunesni kadetai gauna Abo (Turku, Suomija) mokyklos diplomus.

Pirmasis Lietuvos jūrų kapitonas

Dar dvejus metus reikėjo būti šturmanais. Tad teko dirbti Klaipėdos uosto ledlaužyje „Perkūnas“, šturmanu „Friesland“ laive, pirmuoju šturmanu „Riemfrost“ laive.

Lietuvos poreikiai savam prekybos laivynui didėjo, ir 1935 m. bendrovė „Maistas“ įsigijo laivą „Maistas-Klaipėda“. Jo kapitonu buvo paskirtas Bronius Krikštopaitis. 1936 m. sausio 29 d. Klaipėdoje įvyko jo krikštas ir kapitonas su pirmuoju Lietuvos laivu „Maistas“ išplaukė į istorinę kelionę.

Dar buvo plaukiota laivais: „Marijampolė“, „Šiauliai“, „Kaunas“. Tačiau 1938 m. Klaipėdos kraštą okupavo hitlerinė Vokietija. 1939 m. rugpjūtį Bronius Krikštopaitis su laivu „Kaunas“ išplaukė su kroviniu į reisą Leningradas-Gentas-Londonas-Šiaurės jūra. Joje lapkričio 11 d. šis laivas buvo torpeduotas: „Dar aiškiai matėsi plevėsuojanti mūsų trispalvė, kai „Kaunas“, vandenyje atsistojęs, šniokšdamas

pradingo nuo jūros paviršiaus.“ [1, p. 172].

Išgelbėjo belgų žvejybinis traleris. Taip Broniui Krikštopaičiui pasaulis suskilo į dvi dalis ir atėjo ilgos atostogos. Kurį laiką dar teko plaukioti su okupanto vėliava, bet 1941 m. sausį laivo ir jūros buvo atsisakyta, kad „nereikėtų tarnauti enkavedistams“.

Knyga baigiama puslapiais apie „kelionę į nebūtį“, kuri po 50 metų baigėsi egzilyje Čikagoje. Tačiau Kapitono švyturys liko šviesti ateinančioms kartoms šioje prisiminimų knygoje. Joje parodyta, kaip keliolika metų vyko Raguvo vaikino tapsmas kapitonu. Taigi, ne grūdų ar kitų krovinių plukdymas čia buvo svarbiausia, o tai, kad jūreivis gyvena pasišventęs jūrai. Broniaus Krikštopaičio legenda per jo knygą tapo išsaugota Lietuvos kultūros atminties lobyne.

Literatūra

1. Bronius Krikštopaitis. Jūrų keliais. Jūrų kapitono atsiminimai. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, Vilnius, 2015, 248 p. (pirmasis leidimas 1979, Chicago, ILL, 1979, 240 p.)

2. Straipsnis „Lietuvos antipodas“ [mašinos rašytas] 1990-06-05, 17 psl., paskelbtas žurnale „Mokslas ir gyvenimas“, 1991, Nr. 3, p. 7–9; Nr. 4, p. 20–21. LMAVB RS-F323-1431 (Vytauto Gudelio fondas)

GRIMASOS

Ko atsižadėjo Tėvynės sąjunga ir jos kandidatė į Lietuvos prezidentus?

Albertas Bajoras

Vasario 26 d. 15 min.lt laidoje „Mes ne prieš, bet...“: kuo I. Šimonytė skiriasi nuo D. Grybauskaitės? Tėvynės sąjunga–Lietuvos krikščionių demokratų (TS-LKD), populiariai vadinančių save konservatoriais, kandidatė Ingrida Šimonytė buvo paklausta, kodėl nuo 2009 m. dirbdama konservatoriams nenori stoti į šią partiją? Atsakymas buvo labai netikėtas, bet trumpas ir aiškus: „Todėl, kad ten buvo Kazimieras Uoka.“

Kuo gi neįtikio I. Šimonytei K. Uoka ir jo bendražygiai? Kaip žinia, vienas Sąjūdžio pradininkų, Kovo 11-osios Akto signataras, tautininkas Kazimieras Uoka (1951–2016) TS-LKD narys buvo 2008–2010 m., kai Tautininkų sąjunga buvo prisijungusi prie TS-LKD ir turėjo šioje partijoje savo frakciją. Būdamas TS-LKD nariu, K. Uoka, kaip ir kiti jo bendražygiai tautininkai, bandydami stiprinti ir telkti patriotinį konservatyvų TS-LKD sparną, be kita ko, aktyviai gynė ir prigimtinės tradicinės šeimos bei lyčių santykių sampratą.

Iš TS-LKD partijos K. Uoka buvo pašalintas 2010 m. už aktyvų protestą prieš homoseksualistų demonstracijas Vilniuje. Kiek vėliau 2011 m. iš TS-LKD buvo pašalintas ir šios partijos Tautininkų frakcijos lyderis, Seimo narys Gintaras Songaila, kuris

tuomet itin aktyviai priešinosi TS-LKD vykdomai liberaliai ir antitautinei politikai. G. Songailos vadovaujama TS-LKD Tautininkų frakcijos taryba stėjo mūru prieš TS-LKD Vilniaus miesto savivaldybėje kurčią koaliciją su antivalstybinėmis nuostatomis deklaravusiu „V. Tomaševskio bloku“ ir jam priklausančiais KGB statybiniais, tokiais kaip KGB majoras Viktoras Balakinai.

Tuomet, pasisakydamas už tokią koaliciją, KGB majoras V. Balakinai viešai teisinosi nematęs nieko bloga KGB veikloje. Tokią pat mintį piršo ir Lietuvos lenkų rinkimų akcija, pareiškus, kad V. Balakinui kažkaip „reikėjo užsidirbti duonai“... O buvęs Andriaus Kubiliaus patarėjas ir kandidatas į sostinės mero kėdę Raimundas Alekna aiškino, kad politikoje reikia išmokti gyventi su buvusiais KGB darbuotojais, t. y. bendradarbiauti su KGB majoru, buvusiu Europos Parlamento nariu V. Tomaševskio padėjėju bei „V. Tomaševskio bloko“ frakcijos Vilniaus miesto taryboje pirmininko pavaduotoju...

Tokiai koalicijai prieštaravo ir tuometinė Seimo pirmininkė, TS-LKD vicepirmininkė Irena Degutienė, teigus, kad „nepritaria koalicijai su Lietuvai nelojaliais asmenimis“. Tad, vargu ar I. Šimonytės žodžiai apie Kovo 11-osios Akto signatarą K. Uoką ir jo bendražygius liudija neapykantą konkretiems žmonėms. Greičiausiai taip kan-

Kovo 11-osios akto signatarai: Romualdas Ozolas (1939–2015), Algirdas Patackas (1944–2015), Kazimieras Uoka (1951–2016), Leonas Milčius, Vidmantė Jasukaitytė (1948–2018), Vidmantas Povilionis Kovo 11-osios eitynėse Vilniuje 2013 m. Alkas.lt, A. Sartanavičiaus nuotr.

didatė į Lietuvos Respublikos prezidentus išreiškė savo principinį nusistatymą prieš kai kurių TS-LKD partijos narių pastangas

ginti tradicines vertybes, puoselėti šios partijos konservatyvumą. Šaltinis: www.alkas.lt, 2019 02 28.

Vilniaus fenomenas – Lietuvių sanitarinės pagalbos draugija, ligoninė ir poliklinika, veikusios 1918–1941 m.

Regina Vaišvilienė

Tęsinys. Pradžią – Nr. 6 (627)

Apie Lietuvių sanitarinės pagalbos draugijos ligoninės ir poliklinikos veiklą Vilniuje liudija ir daugiau dokumentų. Pavyzdžiui, Draugijos raštas Lietuvos Valstybės Tarybos Prezidiumui, kuriuo prašoma „<...> padėti išsirūpinti Vilniaus Stadtbaurate Vilniaus lietuvių poliklinikai ir ligoninei, kurioje yra 25 kambariai, 1500 žvakių elektros energijos“. Nurodoma, kad ligoninė ir poliklinika yra Vilniaus g. 28, ir paaiškinama, kuriam tikslui reikia: „Tiek elektros energijos reikalaujama todėl, kad Poliklinikos ir Ligoninės rūmai turi 25 kambarius, be to, Rentgeno kabinetą, aptieką, pagalbinius kambarius bei koridorių.“ Raštą pasirašo Valdybos pirmininkas D. Alseika. Šis raštas parašytas ant paprasto popieriaus lapo su antspaudu „Lietuvių sanitarinės pagalbos draugijos Valdyba“, data – 1918 m. rugsėjo 24 d. Kitas, ne mažiau įdomus dokumentas, liudijantis draugijos veiklos principus ir išsikeltus tikslus – padėti neturtingiesiems – yra „Sąskaita“, pateikta Vilniaus Lietuvių Laikinajam Komitetui dėl apmokėjimo už gydymą žmonėms iš labdarinių organizacijų, pasirašyta 1920 m. liepos 29 d.

Kaip Draugijai sekėsi veikti, skaitome žurnale „Medicina“ (1924, Nr. 6–7, p. 542–453) pateiktoje informacijoje „Vilniaus lietuvių Sanit. Pag. D-ja“, kurioje pateikiama išsami draugijos ir ligoninės veiklos ataskaita: „Iš Valdybos ir revizijos komisijos pranešimų paaiškėjo, kad draugijos stovis yra geras. D-ja, iš niekur negaudama jokios pašalpos, išlaiko ligoninę, kurioje dirbuoja 14 gydytojų, 5 administracijos tarnautojai, 8 gailingosios sesers ir 25 sanitarės ir šiaip darbininkai. Be to, d-ja dar turi vaistinę ir žemės ūkį. <...> Per 1923 metus ligoninėje gydyta 1594 gulinčiųjų ir 28014 ateinančiųjų ligonių, nemažą dar ligonių skaičių ligoninė pagydė visai veltui.“ Apie labdarinę draugijos veiklą savo prisiminimuose rašė ligoninės ir poliklinikos steigėjai Danielius ir Veronika Alseikos, kiti Vilniaus ir Vilniaus krašto gyventojai.

Nuolatiniai neramumai ir valdžių kaita aiškiai trukdė ligoninės įsikūrimo ir veiklos darbams. Dėl politinių intrigų tai vienas, tai kitas ligoninės darbuotojas pakliūdavo į nemalonę, tekdavo ir kalėjime pasėdėti. Taip nutiko ir Draugijos ligoninės ūkvedžiui Antanui Krutuliu. 1919 m. gegužės 20 d. rašte Laikinajam Vilniaus Lietuvių komitetui prašoma pagalbos, išlaisvinant iš areštinės, ir liudijama, kad „Lietuvių ligoninės šeimininkas Antanas Krutulys buvo visuomet užsiėmęs tiktaiki ūkio reikalais. <...> Pasirašo Ligoninės bendradarbiai.“ Ligoninės veiklai trukdė ir Lenkijos valdžios nuolatiniai tikrinimai, įsakymai vaistinėms neišduoti vaistų pagal Lietuvių ligoninės gydytojų išrašytus receptus ir kiti trukdymai. Ne kartą buvo suimti ir kalinti D. Alseika ir V. Legeika.

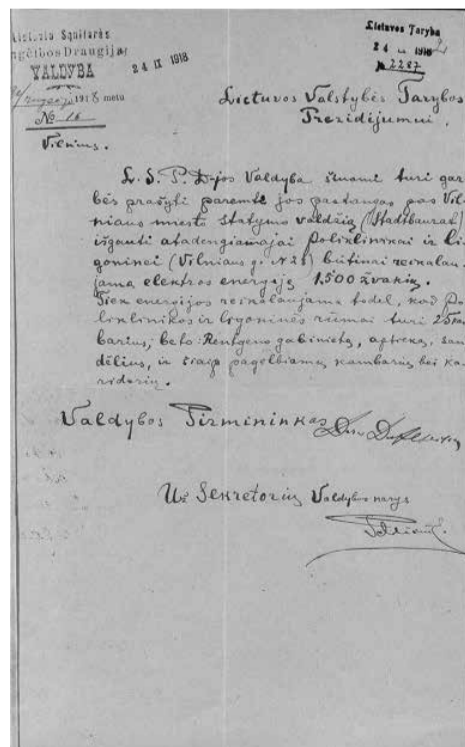
Kokį atgarsį turėjo ši ligoninė tarp Vilniaus ir jo apylinkių gyventojų, randame šiame pasakyme: „<...> ligoninės vardas pasklido po visą mūsų kraštą, visi žinojo, kad tai lietuviška įstaiga, kurioj daugelis lietuvių gavo darbo, o lietuviai ligonys galėjo laisvai lietuviškai susišnekėti su gydytojais. Besigydydami Vilniaus lenkai, gudai ir žydai tapdavo lietuvių simpatikais, lietuviams

Lietuvių sanitarinės pagalbos draugijos ligoninės kolektyvas. Sėdi iš kairės: trečias – dr. V. Legeika, ketvirtas – dr. D. Alseika. 1936 m.

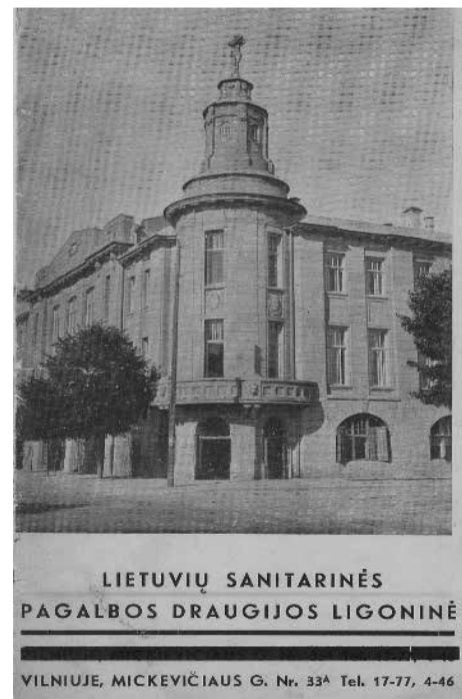
palankesniais žmonėmis. Nuo 1918 m. iki mirties ligoninė laikėsi ant d-ro D. Alseikos pečių. Jei ligoninė ligi šiol tebegyvuoja, turi naujas gražias patalpas, lietuviai tarnautojai gauna darbo, tai tik d-ro D. Alseikos nuopelnai.“ (Vincas Žilėnas. D-ras Danielius Alseika. „Vilniaus žodis“. 1936, Nr. 22, birželio 11 d., p. 2).

Tik savo kraštui ir žmonėms pasiaukusių žmonių darbas, gabių gydytojų ir kito personalo sutelkimas galėjo duoti tokius rezultatus. Danielius Alseika ir Veronika Alseikienė tik dėl gebėjimo sutarti ir susitarti, jų organizacinių gabumų, užtarnauto

Lietuvių sanitarinės pagalbos draugijos valdybos raštas Lietuvos valstybės tarybos prezidiumui dėl elektros tiekimo būsimai ligoninei ir poliklinikai. 1918 m. rugsėjo 24 d.

pripažinimo, geros reputacijos savo srities specialistų vardo, galėjo atlaikyti okupacinės valdžios spaudimą. Būdami labai geri specialistai, jie nesirinko, ką gydyti, teikė pagalbą ir visai nepasiturintiems, užmokėti

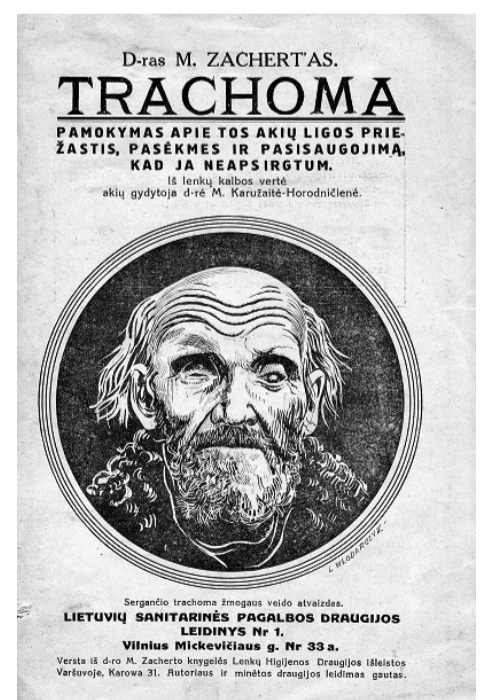
Lietuvių sanitarinės pagalbos draugijos ligoninės bukletas, išleistas ligoninės atidarymo proga, 1936 m.

negalintiems pacientams. Netrukus į Vilnių grįžusios Lietuvių sanitarinės pagalbos draugijos veiklą išitraukė ir dr. Jonas Basanavičius. Apie tai liudija dr. V. Alseikienės pasakojimas ir nuotraukos, kuriose draugijos valdybos nariai, tarp jų ir dr. Jonas Basanavičius. Būtent šioje ligoninėje 1927 m. vasario 16 d. užgeso Lietuvos patriarcho dr. J. Basanavičiaus gyvybė.

Vien Veronika Alseikienė Vilniuje ir Vilniaus krašte atliko per 300 kataraktos operacijų. „Dirbau sunkų ir labai nedė-

kingą labdaros darbą nuo 1910 iki 1932 m. Nuolatiniai materialiniai sunkumai LSP Draugijos ligoninė, intrigos, nesutarimai, nutariau viską mesti, nes nervai nebegalėjo išlaikyti, nors mesti ligoninės, kurią drauge su vyru organizavau, daug metų dirbau, išvykti į Kauną, kur manęs nelaukė, tai buvo didelė mano gyvenimo drama. <...> Dr. D. Alseika pasiliko Vilniuje toliau kovoti, bet ir jo jėgos smarkiai mažėja, daug metų įtempto darbo Lietuvių laikiname komitete, darbas rentgeno kabinete, dideli sunkumai L.S.P. Draugijos ligoninė, be poilsio, partijų intrigos, nors pats dr. D. Alseika seniai jokiai partijai nepriklausė. Labiausiai dr. D. Alseiką pakirto nepagrįsti šmeižtai, kad d-as esąs prolenkiškos orientacijos. Girdėti tokius

■ Nukelta | 12 p.

Lietuvių sanitarinės pagalbos draugijos ligoninės bukletas, išleistas ligoninės atidarymo proga, 1936 m.

PROFESORIUS EUGENIJUS MEŠKAUSKAS IR JO MOKSLINĖ MOKYKLA

Prof. habil. dr. Ona Voverienė

Be E. Meškauskos asmenybės neišsivaizduojamas nei pokarinis Vilniaus universitetas, nei pokarinis Lietuvos filosofija, nei apskritai jos intelektualinis gyvenimas. Daugeliu atžvilgių jis buvo šviesus autoritetas, pripažintas gana skirtingos galvosenos ir laikysenos studentų, inteligentų, o sukąstais dantimis net ir valdžios žmonių. Tai buvo fenomenas, susijęs su daugelio žmonių gyvenimais, juos modifikavęs, harmonizavęs ir gynęs. Vieni jų jau mirę, bet yra ir gyvų, kurie tai galėtų geriau paliudyti. Tada jo reikėjo daug kam. *Krescencijus Antanas Štoškus*

Mielas plunksnos bičiulis žurnalistas ir rašytojas Jonas Laurinavičius padovanojo man gražiais kietais viršeliais ir estetiškai apipavidalintą prof. Česlovo Kalendos knygą „Profesorius Eugenijus Meškauskas. Asmenybė ir veikla“ (V., 2018). Visada su savotišku jauduliu ir nerimu imu į rankas knygas apie Vilniaus universiteto dėstytojus ir kolegas. Juk čia ir mano jaunystė, ir mano dėstytojai... Iš čia visi mes, universiteto absolventai „kilome į žvaigždes“, kurios tada atrodė viliojančiai spindinčios. Atrodė, kai jau baigsime universitetą, viskas bus kitaip: gražu, kilnu, įdomu, lengva ir įveikiama. O, jeigu kartais ir prireiktų susikaupti su kokiomis nors gyvenimo negandomis, tai lengvai jas įveiksime, nes turėsime Vilniaus universiteto diplomą ir visi keliai mums bus atviri.

Man prof. E. Meškauskas nedėstė. Tik jam vadovaujant ir prof. Repšiu dalyvaujant, laikiau kandidatinių filosofijos egzaminą. Sėkmingai. Išlaikiau. Tuo mūsų pažintis su prof. E. Meškausku ir baigėsi. Susitikdavome tik knygoje apie universitetą ir fragmentiškuose pokalbiuose su kolegomis apie to laikmečio universitetą, kuriuose kartais būdavo minimas ir prof. E. Meškauskos vardas. Todėl pamačiusi knygą apie šį žmogų, labai apsidžiaugiau.

Eugenijus Meškauskas gimė 1909 m. kovo 1 d. Aukštakių kaime, Šimkaičių valsčiuje (tuo metu Raseinių, dabar Jurbarko r.). Mokėsi Raseinių gimnazijoje, kurioje tuo metu kapelionu dirbo kunigas Mykolas Karosas, turėjęs didžiulę biblioteką ir gimnazistams skolinęs knygas. Dar mokydamasis gimnazijoje, pradėjo domėtis filosofija. Skaitė Žaną Žaką Ruso, Levą Tolstojų, Fiodorą Dostojevskį, Dmitrijaus Pisarevo „Raštus“ rusų kalba. Mokėsi rusų, lenkų, anglų, vokiečių kalbų. Anksti susidomėjo Karlo Markso filosofija. Karlo Markso filosofiniai darbai jį patraukė savo socialinių idėjų kritiškumu ir pastangomis „racionaliai pagrįsti socialinės pažangos sampratą“ (Česlovas Kalenda. Profesorius Eugenijus Meškauskas. Asmenybė ir veikla. V., 2018, p. 29).

1927 m. E. Meškauskas baigė gimnaziją ir įstojo į Kauno universiteto Teisės fakultetą. 1928 m. sudegė jo tėvų ūkis ir iš namų E. Meškauskas paramos nebegavo, todėl nuo 1929 m. pradėjo versti knygas iš užsienio kalbų, pirmiausia iš rusų. Išvertė E. Valeso kriminalinį romaną „Vikruolis“. Honorarai vertėjams buvo menki ir tai supratęs E. Meškauskas pradėjo ieškoti darbo. 1931 m., kai iki diplominio darbo gynimo buvo likę vos keli mėnesiai, jis pradėjo dirbti sekretoriumi

advokato kontoroje, kooperatinėje bendrovėje „Pienocentras“.

Netrukus E. Meškauską paėmė į kariuomenę. Dvejus metus atitarnavęs kariuomenėje, 1937 m. vedė universitete studijavusią teisę Michaliną Navikaitę ir vėl įstojo į Vytauto Didžiojo universitetą. Jį baigė tik 1940 m. pabaigoje. Sėkmingai apgynė diplominį darbą, kurio tema pasirinko filosofinę temą iš XVII a. anglų mąstytojo Tomo Hobso nominalistinės empiristinės krypties – „Visuomenės sutartis ir suverenumo problema Tomo Hobso moksle“. Diplominio darbo vadovas buvo prof. Mykolas Riomeris, recenzentas – doc. Stasys Žakevičius. Dar studijuodamas universitete, subūrė bendraminčių marksistų būrelį „Aurora“, leido marksistinį sienlaikraštį.

Kai 1940 m. Lietuva buvo okupuota, E. Meškauskas jau buvo pagarsėjęs Lietuvoje kaip nuoseklus marksistas, todėl 1940–1941 m. okupacinės rusų valdžios buvo paliktas dėstyti universitete marksizmo-leninizmo kursą. Pradėjęs Antrajam pasauliniam karui, kartu su šeima pasitraukė į Maskvą. Ten 1942–1944 m. dirbo laikraščio „Tarybų Lietuva“ redaktoriaus pavaduotoju. Po karo, 1944 m. rusams grįžus į Lietuvą, su universitetu persikėlė į Vilnių ir čia, kaip ir 1940–1941 m., dėstė marksizmą-leninizmą. Katedra, kurioje jis dirbo, tuo metu vadinosi Marksizmo-leninizmo pagrindų katedra. 1947 m. iš šios katedros atsiskyrė filosofijos disciplinos. E. Meškauskas, sužinojęs, kad Maskvos universitete yra Filosofijos katedra, pasiūlė ją įkurti ir Vilniaus universitete. Jai vadovavo iš Maskvos atsijęs leninietis filosofas Henris Gabrielianas (1948–1950), po jo – kitas „variagas“ iš Maskvos Nikolajus Stepanovas (1950–1952).

1947 m. E. Meškauskas Vilniaus universiteto rektoriaus įsakymu buvo paskirtas Istorijos-filologijos fakulteto dekanu. Prieš jį buvęs Istorijos-filologijos fakulteto dekanas rusistas V. Kostelnickis fakultetą buvo suformavęs daugiausia iš rusų ir lenkų tautybių dėstytojų. Istorijos-filologijos fakultetas turėjo tapti ir jau buvo tapęs Vilniaus universiteto svarbiausia rusinimo citadele. Po kurio laiko V. Kostelnickis pasitraukė, tačiau jo suformuotas fakultetas liko ir norėjo tęsti universiteto rusinimo politiką, todėl naujam dekanui E. Meškauskui teko atlaikyti titaniškas kovas ir fakulteto viduje, ir santykiuose su universiteto administracija. Pirmasis jo valios išbandymas buvo 1951 m., kai Vilniaus universiteto Literatūros katedros vedėju prof. M. Ročkai pasitraukus ir išėjus vadovauti Vilniaus pedagoginiam institutui, reikėjo atlaikyti didžiulę kovą dėl prof. M. Lukšienės (1913–2009) paskyrimo šios katedros vedėja. Pirmoji kova buvo laimėta.

Pirmoji. Po jos sekė kita, dar rizikingesnė. LR NKVD į purviną šviesuomenės trėmimų procesą talkininkais norėjo įtraukti ir Vilniaus universiteto dėstytojus. Į tą bėdą pakliuvusi Istorijos-filologijos fakulteto germanistė Ina Meiksinaitė (1921–2007) kategoriškai atsisakė dalyvauti trėmimuose. Iš pradžių ją pašalino iš komjaunimo, neva todėl, kad pametė komjaunulės bilietą. Vėliau to neužteko: ją apkaltino apolitiškumu, visuomeninio darbo vengimu, blogu studentų idėjiniu auklėjimu ir pan. Dekanui E. Meškauskui pavyko ją apginti, kadangi I. Meiksinaitė buvo gera specialistė, o prof. E. Meškauskas mokėjo tai vertinti.

Kai doc. Jonas Kruopas pasiūlė vieną gausiausių studentų lituanistą Zigmą Zinkevičių

po diplominio darbo gynimo palikti dėstytojauti universitete ir priimti į aspirantūrą, prieš sukilo visi universiteto komsorgai ir partorgai: Z. Zinkevičius nebuvo komjaunuolis. Dekanui E. Meškauskui ir vėl pavyko apginti talentingą studentą, kuris vėliau tapo vienas žymiausių lietuvių istorinės gramatikos ir lietuvių tarmių tyrėjų profesionalų, akademiku (1926–2018), kelių užsienio universitetų garbės nariu.

Teko dekanui E. Meškauskui ginti ir grupę lituanisčių: prof. Vandą Zaborskaitę (1922–2010), prof. M. Lukšienę, doc. I. Kostkevičiūtę, asistentę A. Rabačiauskaitę ir laborantę S. Litvinaitę, kurias partorgai ir komsorgai svarstė Kolonų salėje daugiau kaip aštuonias valandas už abejingumą komunistų partijai ir objektyvų lietuvių literatūros dėstymą. Buvo nuspręsta jas pašalinti iš universiteto. Vienintelis dekanas E. Meškauskas išdrįso jas ginti, visus tuos niekingus svarstymus reziumavęs taip: „Aš suprantu tai kaip karą negabiųjų prieš gabiuosius.“ Prof. V. Zaborskaitė tokį dekaną palaikymą pavadino „riterišku poelgiu“ (ten pat, p. 38).

Dekanas E. Meškauskas gynė ne tik savo fakulteto dėstytojus, bet ir studentus. 1946 m. į Istorijos-filologijos fakultetą, į klasikinės filologijos specialybę įstojo Vladas Bernatonis, tačiau 1949 m. su šeima buvo išstremtas į Sibirą. Grįžęs iš tremties, vėl pabandė grįžti į universitetą, kreipėsi į SSRS švietimo ministeriją. Jam buvo kategoriškai atsakyta. Tada jis kreipėsi į tuometinį Vilniaus universiteto prorektorius E. Meškauską ir buvo priimtas į laisvą vietą germanistikos specialybėje. V. Bernatonis tapo ne tik geru mokytoju germanistu, bet ir šios specialybės dėstytoju Vilniaus universitete.

1956 m. Vilniaus universiteto rektoriui tapęs prof. Juozas Bulavas (1909–1995) pradėjo universiteto atlietuvinimo vąjį. Savo pagalbinku jis pasikvietė doc. Eugenijų Meškauską, jau pagarsėjusį drąsa ir valingumu, ir paskyrė jį studijų prorektoriumi. Į universitetą grįžo buvęs represuoti profesorius, buvo priimta nemažai buvusį represuotų studentų, daugiau nei dvigubai išaugo į universitetą priimtų studentų lietuvių. Pradėjus dėstytojų perateistavimą, buvo atleista per 100 nekvalifikuotais pripažintų ateivių. Buvo apribotas rusų kalbos vartojimas paskaitose. Iki minimumo sumažintos rusiškai kalbančiųjų studentų grupės. Atleistas iš pareigų mokymo reikalų prorektorius K. Mitropolskis. Į Vilniaus universitetą sugrįžo lietuviybės dvasia.

Tačiau atsilimas tęsėsi neilgai. Po Vengrijos sukilimo prieš sovietinį režimą, kai vengrus Lietuvoje palaikė vilniečiai, surengę Rusų kapinėse Vėlines, tarp kurių buvo ir Vilniaus universiteto studentai, į universiteto vadovybę kreipėsi Vilniaus KGB poskyris, reikalaujamas nubauti studentus, dalyvavusius Vėlinių eitynėse ir padėjusius gėlių prie Tautos patriarcho dr. Jono Basanavičiaus paminklo bei dainavusius lietuviškas dainas. Mokytojas Zigmą Tamakauskas pasakojo ir daug kartų rašė spaudoje, kaip jis ir jo draugai studentai, tų eitynių dalyviai, buvo pašalinti iš universiteto.

Vilniaus universiteto vadovybė susilaukė didelių Lietuvos partinės valdžios priekaištų. Gausybė rusakalbių skundų plaukė iš Lietuvos į Kremlių. 1958 m. ir Vilniaus universiteto rektorius J. Bulavas, ir prorektorius E. Meškauskas buvo atleisti iš pareigų, tačiau jie jau buvo atlikę savo šventą darbą – atlietu-

vinę Vilniaus universitetą, kuriame 1958 m. studijavo 90 proc. lietuvių ir buvo atnaujintas dėstytojų kolektyvas. Vilniaus universitetas tapo lietuviškas. Atėjęs naujasis Vilniaus universiteto rektorius Jonas Kubilius išmintingai ir ištikimai tęsė jo pirmtakų pradėtą universiteto akademinio atgimimo procesą.

E. Meškauskas, kaip tuo metu stipriausias Lietuvoje marksistas, liko vadovauti Filosofijos katedrai (1956) ir tobulino savo marksizmo-leninizmo kursą, jau pavadintą filosofija. Kai kurias K. Markso idėjas jis vertino „racionaliai ir kritiškai“ ir tas „kritiškumo diapazonas, laikui bėgant, darėsi vis platesnis“ (Česlovas Kalenda. Ten pat, p. 33). Kaip rašo knygos autorius, E. Meškauskas savo mokslinėje veikloje „vadovavosi principu: viskuo tikėti ar viską neigti yra lygiaverčiai dalykai“ (ten pat, p. 33). Vadovaudamas Filosofijos katedrai ir dėstydamas, jis iki giliausių šaknų išanalizavo visą Karlo Markso kūrybą ir išlukštė vienintelį, bet labai racionalų grūdą – darnią mokslinio pažinimo metodologiją, kurią sovietiniai filosofai vadino viena iš savo mokslinių kryptų, o mes, mokslo tyrininkai, – viena svarbiausių mokslo tyros kryptų. (Ona Voverienė. „Mokslotyra“, 2013; Ona Voverienė. „Informatikos teorija ir metodologija“, 1985).

Savo paskaitose E. Meškauskas (profesorius nuo 1982 m.) skatino studentus kritiškai vertinti vadovėlines marksizmo tiesas ir plėtoti marksizmo principus, o marksizmą traktuoti kaip bendrąją mokslo metodologiją. Jo mokslinėje mokykloje buvo tyrinėjama bendrosios pažinimo sąvokos (erdvės, laiko, materijos, vystymosi ir kt.), praktikos vaidmuo pažinimo procese, mokslo metodologijos, determinizmo, materializmo, dialektikos, visuomenės sąmonės, ideologijos teorijos ir pan. Jo parašyta ir išleista tik vienintelė monografija „Marksistinės filosofijos metodologinė apybraiža“ (1983). Apdovanotas Gedimino III laipsnio ordinu.

Prof. E. Meškauskas sukūrė Lietuvoje pirmąją Lietuvos filosofų mokslinę mokyklą, kurioje savo aspirantus mokė ne tik gilintis ir plėtoti filosofijos mokslą, bet ir tvirtai laikytis tautinio nusistatymo. Istoriko J. Jurginio liudijimu, profesorius ne kartą kalbėjo ne tik su savo mokiniais, bet ir atvirose auditorijose, kad „istorija turi būti parašyta taip, kad sukeltų simpatiją ir pagarbą lietuvių tautai. Reikia išryškinti lietuvių valstybės nuopelnus, bajorų demokratijos nuopelnus, kurie suvaidino didelį vaidmenį“ (Č. Kalenda, ten pat, p. 52).

E. Meškauskos sukurtoje mokslinėje mokykloje išaugo ir disertacijas apgynę filosofai: Jonas Repšys (1961), Albinas Lozuraitis (1963), Vladas Radvilavičius (1969), Romualdas Dabkus (1971), Juozas Vytautas Vinciūnas (1971), Jūratė Skersytė (1972), Česlovas Kalenda (1972), Danutė Kapačiauskienė (1976). Disertacijų temos buvo artimai susijusios su mokslinės mokyklos vadovo prof. Eugenijaus Meškauskos moksliniais interesais: tikrovės procesų dėsningumų samprata, socialinių santykių raidos bei jų susvetimėjimo, ekonomikos ir politikos ryšio, demokratijos teorinių pagrindų ideologinio proceso istorinių formų, moralės socialinio vaidmens tyrimo, moralinio vertinimo kriterijų apibrėžimo, metodologinių aspektų ir pan.

Kaip rašo knygos autorius, tuometinėje Filosofijos katedroje savarankišku mąsty-

Lietuvos paminėjimo Kvedlinburgo metraštyje 1010-osios metinės

Vytautas Navaitis

2019 m. kovo 9 d. Kauno įgulos karininkų ramovės Didžiojoje salėje įvyko pirmasis oficialus renginys, skirtas Kovo 9-ajai – Lietuvos vardo dienai ir Lietuvos paminėjimo Kvedlinburgo metraštyje 1010-osioms metinėms. Jis surengta Kauno įgulos karininkų ramovės ir Lietuvos moterų lygos (pirmininkė – prof. Ona Voverienė) iniciatyva. Konferencijoje sveikinimo žodį tarė Kauno vyskupijos emeritas arkivyskupas Sigitas Tamkevičius SJ, Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas Viktoras Pranckietis, o Kauno miesto savivaldybės mero Visvaldo Matijošaičio vardu konferencijos dalyvius pasveikino jo pavaduotoja dr. Jūratė Elena Norvaišienė.

Lietuvos Respublikos Seimas, atsižvelgdamas į akademinės bendruomenės Kovo

9-osios iniciatyvinės grupės 2018 m. rugsėjo 27 d. kreipimąsi, šių metų pradžioje atmintinų dienų sąrašė Kovo 9-ąją – Lietuvos paminėjimo Kvedlinburgo metraštyje dieną – įtvirtino kaip Lietuvos vardo dieną. Šiemet ji oficialiai minima pirmą kartą.

Konferencijoje nagrinėta prielaida, kad Lietuvos paminėjimas Kvedlinburgo metraštyje gali būti laikomas žinomu seniausiu faktiniu Lietuvos valstybės pripažinimu. Pasisakyta apie Netimero kariuomenę, Netimero ir Zabedeno genus lietuviškoje tautiškoje istorijoje, Jotvingių piliakalnių ypatumus, apie atmintinos Kovo 9-osios dienos pavadinimo prasmingumą ir jos minėjimo ištakas bei Lietuvos paminėjimo senajame metraštyje loginę semantiką.

Nagrinėjant Kvedlinburgo metraščio tekstą, atkreiptas dėmesys, kad metraštyje minimos tarpusavyje besiribojančios vieno-

do statuso valstybės Rusia (*Rusciae*) ir Lietuva (*Lituae*), bet ne jų vardai, nes valstybės gali ribotis tik su kitomis valstybėmis arba su jūromis ar vandenynu. Todėl neabejotinai klaidingu tampa manymas, kad metraštyje paminėta ne Lietuva (šalis, valstybė), o tik jos vardas. Įrodyta, kad šiuo klaidingu teiginiu pagrįstas atmintinos dienos „Lietuvos vardo diena“ pavadinimas taip pat yra klaidingas. Be to, neįmanoma minėti šios dienos metinių, kadangi jokia vardo diena neskaičiuojama metais ir neminimos vardadienių metinės.

Konferencijoje išreikštas susirūpinimas, kad Atmintinų dienų įstatyme įtvirtintas pavadinimas „Lietuvos vardo diena“ yra iš esmės klaidingas. Jis neatitinka kitų atmintinų dienų pavadinimų suteikimo praktikos, nes nėra nė vienos kitos atmintinos dienos, kurios pavadinime būtų vartojami žodžiai

„vardo diena“. Lietuvių kalboje žodžiai „vardo diena“ gali būti vartojami tik su žmonių vardais ir niekada nėra vartojami su įvykių pavadinimais. Konferencijoje priimta rezoliucija siūlyti keisti Atmintinų dienų įstatymą ir kovo 9-ąją dieną vadinti „Lietuvos diena“.

Nagrinėdami Lietuvos valstybingumo ištakų problematiką ir istorikų atsakomybę, vertinant Lietuvos praeitį, konferencijos dalyviai pastebėjo, kad pastarųjų metų Lietuvos istorikų darbai, dažnai paremti ideologizuotais užsienio autorių vertinimais, yra viena iš priežasčių, kodėl neretai pasitaiko Lietuvos istoriją niekinančių ar net ją klastojančių teiginių. Konferencijoje priimta rezoliucija, kad, siekiant įveikti minėtas neigiamas tendencijas, artimiausiu metu būtina sukurti objektyvios Lietuvos istorijos koncepcijos gaires, pasitelkiant jau esamas visuomenines iniciatyvas ir projektus. ■

NAUJOS KNYGOS

Šakys, Vigintas. (2019). Veiklos analitikos įvadas su Microsoft Excel 2016 Power Pivot ir Power BI. KTU leidykla „Technologija“.

Vadovėlio autorius Vigintas Šakys, remdamasis ekspertų prognozėmis, pabrėžia, kad per artimiausius 5–10 metų veiklos analitika bus pradėta masiškai naudoti kaip privaloma kompiuterinio raštingumo sudėtinė dalis, tad jai būtina skirti daugiau dėmesio. Leidinys skirtas supažindinti Kauno technologijos universiteto (KTU) ir kitų Lietuvos aukštųjų mokyklų studentus, jau dirbančius analitikus, informatikus, įmonių ir organizacijų bei jų padalinių vadovus su veiklos analitikos paskirtimi, pagrindinėmis

sąvokomis, sutinkamomis problemomis ir programinės įrangos priemonėmis.

Pasak V. Šakio, veiklos analitikos pagrindinis tikslas – suteikti galimybę interaktyviai naudotis duomenimis, kad būtų galima jais naudotis. Analizuodami istorinius ir dabartinius duomenis, situacijas ir pasiektus rezultatus, sprendimų priėmėjai gauna vertingų žinių, kurios suteikia jiems galimybę priimti pagrįstus ir geresnius sprendimus.

„Jau daug metų politikai, mokslininkai, verslininkai ir žurnalistai kalba, kad Lietuva, neturinti vertingų gamtinių išteklių, sėkmingas kelias į gerovę galėtų būti inovatyvios aukšto intelekto darbuotojų reikalaujančios technologijos. Viena iš jų galėtų

būti moderni IT sritis – tarpusavyje glaudžiai susiję dirbtinio intelekto (angl. *artificial intelligence*), didžiųjų duomenų (angl. *big data*), mašininio mokymosi (angl. *machine learning*) ir veiklos analitikos (angl. *business intelligence*) modeliai, metodai, programinė įranga ir jų kompleksinio naudojimo studijose, versle ir kasdieniniame gyvenime klausimai“, – sako KTU docentas.

V. Šakys atkreipia dėmesį, kad pasaulinio lygio IT ekspertai šiandien veiklos analitiką mato kaip vieną iš svarbiausių informacinių technologijų sričių, kuri artimiausiu laikotarpiu bus pradėta masiškai naudoti kaip privaloma kompiuterinio raštingumo sudėtinė dalis, todėl būtina spręsti veiklos analitikos

žinių trūkumo problema: „Veiklos analitikos temas reikėtų įtraukti praktiškai į visas technologijos universiteto studijų programas, išleisti vadovėlius ir mokomąsias knygas, taip pat sukurti šiuolaikines mokomąsias laboratorijas. Ši veiklos analitikos įvadinė mokojoji knyga kaip tik skirta išvardytiems klausimams spręsti.“

Vadovėlis išleistas dviem formatais – elektroniniu ir spausdintu. Elektronine knyga nemokamai gali naudotis visi Lietuvos aukštųjų mokyklų studentai ir dėstytojai, jei tuo metu gali prisijungti prie interneto svetainės www.ebooks.ktu.lt. Knygą taip pat galima nusipirkti KTU el. parduotuvėje: e-parduotuve.ktu.edu. ■

Saulius Grybkauskas, Mindaugas Tamošaitis. (2019). Žmogus, jungęs epochas. Monografija. Algirdo Brazausko politinė biografija. Dailininkas Albertas Broga. V., Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 416 p.

Monografijoje pateikiamas argumentuotas, gausiais archyviniais šaltiniais, daugelio interviu, mokslinė ir publicistine literatūra grįstas požiūris į vieno svarbiausių Lietuvos vadovų – Algirdo Brazausko – politinę veiklą. Šios knygos pasakojimas pradėdamas XX amžiaus penktojo dešimtmečio pabai-

ga, kai A. Brazauskas žengė pirmuosius žingsnius kaip politikas, o baigiamas 2010-ųjų – A. Brazausko mirties metų – Lietuvos politiniais įvykiais.

Į šį politiką siūloma pažvelgti ne kaip į nežinia iš kur atsiradusią duotybę, o kaip į asmenybę, kuri buvo veikiamą to meto politinių, socialinių ir ekonominių aplinkybių. Tai ne vien pasakojimas apie asmenį – kartu tai pasakojimas ir apie visą kartą, patyrusią okupaciją, išgyvenusią sovietizaciją, dirbusią, kūrusią vėlyvuosiu sovietmečiu, galiausiai tapusią nepriklaus-

somybės atkūrimo dalyve ir liudininke. Knygoje atskleidžiama A. Brazausko, kaip politinės asmenybės ir lyderio, branda ir ankstyvoji socializacija sudėtingu Lietuvos nepriklausomybės praradimo, sovietų ir nacių okupacijos bei pokario laikotarpiu. Aptariamos A. Brazausko, kaip politikos, brandą lėmusios aplinkybės ir veiksniai, apžvelgiama jo ekonominių ir socialinių interesų samprata, daug dėmesio skiriama santykiams su Maskva, Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio vadovybe, jo užimtai pozicijai Lietuvai vaduojantis iš TSRS

gniaužtų, atkuriant ir įtvirtinant Lietuvos nepriklausomybę.

Knygoje aiškinamasi, kodėl A. Brazauską lydėjo sėkmė pirmuose demokratiniuose Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimuose, kaip pasikeitė Lietuva jo prezidentavimo laikotarpiu ir vėliau, vadovaujant šalies Vyriausybei. Analizuojama A. Brazausko veikla jam esant nuo TSKP priklausomos LKP nariu, kuriant savarankišką LKP, ją pertvarkant į LDDP ir vėliau šią partiją sujungiant su LSDP į vieną kairiosios ideologijos politinę partiją. ■

PROFESORIUS EUGENIJUS MEŠKAUSKAS IR JO MOKSLINĖ MOKYKLA

■ Atkelta iš 10 p.

mu išsiskyrė K. Stoškus, pasukęs į estetikos problemų tyrimą bei semiotikos principų taikymo meno kūriniais kryptį, Lietuvos filosofijos istorijos tyrėjai R. Plečkaitis ir B. Genzelis, dirbusi katedroje Kristina Rickevičiūtė, prof. V. Sezemano mokinė.

Prof. E. Meškauskas mokiniai pasklido po beveik visas aukštąsias mokyklas, kuriose dėstė filosofijos kursus. Filosofų mokslinės mokyklos vadovo nuomone, kuriai pritarė visi jo mokiniai, „moksliškas pažinimo pro-

cese – tai kritiškumo pozicija... Visada reikia kritiškai vertinti mokslo pasiekimą žinių lygį, nelaikyti jų neginčijamomis, kad liktų erdvės su mokslu susijusių asmenų savarankiškam mąstymui ir mokslo pažangai“ (ten pat, p. 66).

Taigi pirmą kartą sulaukėme knygos apie Vilniaus universitetą, kurioje objektyviai vertinamas jo vidaus gyvenimą, nors po Antrojo pasaulinio karo ir Lietuvos reokupacijos jis buvo pasmerktas surusinimui. Lietuvą okupavusi SSRS po socializmo kūrimo priedanga iš tikrųjų vykdė tautos rusinimo ir krašto inkorporavimo į bolševikinę Rusijos

imperiją politiką. Okupantai planavo kuo greičiau nutautinti Lietuvos šviesuomenę, paskui kurią, jų manymu, neišvengiamai būtų sekusi ir Lietuvos liaudis.

Galime tik didžiuliuoti, kad ir toje okupacinės tamsos epochoje Vilniaus universitete atsirado drąsių žmonių, tokių kaip prof. Eugenijus Meškauskas, Vosylius Sezemanas, Juozas Bulavas, Levas Karsavinas ir kiti, kurie savo tvirta valia, kartais nutylėdami, kartais pavaidindami, o kartais ir apsimėdami nesuprantančiais, net A. Sniečkaus pavadinami „lepšiais“, kryptingai ir tvirtai

saugojo lietuvių, ir galiausiai per dešimtmetį atlietuvinio Vilniaus universitetą, nepaisydami svetimųjų, partorgų ir komsorgų pastangų jį surusinti. Manau, kad ši pirmoji drąsi ir įdomi knyga bus kaip ledlaužis, prakirsiantis dar iki šiol tebetvyrančios Lietuvos atmosferoje baimės ledus, ir tokių knygų apie universitetą bei jo tikrąsias asmenybes atsiras ir daugiau.

Kitas žymus prof. E. Meškauskas nuopelnas lietuvių tautai ir jos išlikimui pasaulyje dar bent šimtmetį – tai jo išmintingos pa-

■ Nukelta į 12 p.

PROFESORIUS EUGENIJUS MEŠKAUSKAS IR JO MOKSLINĖ MOKYKLA

■ Atkelta iš 11 p.

stangos neteršti jaunosios lietuvių kartos smegenų marksistine-leninine-„zimanine“ ideologija, kritiškai vertinant K. Markso kūrybą, „įžvelgiant joje tą metodologinį ne-nuoseklumą, kurį ypač sustiprino V. Leninas: esą kokybiškai nauja visuomenės ekonominė farmacija galinti susidaryti ne dėsningame istoriniame vystymesi, t. y. visuomenės ekonominei struktūrai objektyviai formuojantis, kaip, pavyzdžiui, feodalizmas ar kapitalizmas, o darbininkų klasės politinės, revo-

liucinės kovos už naują santvarką būdu, t. y. prievarta įvedus proletariato diktatūrą ir privatinę gamybos priemonių nuosavybę, pakeitus visuomenine nuosavybe“ (ten pat, p. 107), t. y. atmetant iš jos pasaulinės socialistinės revoliucijos idėjas, kaip nemokslines ir išryškinant K. Markso kūrybos racionalųjį mokslinį grūdą – mokslinio pažinimo metodologiją.

Savo paskaitose E. Meškauskas skatino studentus savarankiškai mąstyti ir patiems daryti išvadas, visada kritiškai vertinti ti-

krovės reiškinius ir vadovėlines tiesas, primindavo būtiną studijų „priedermę patiems kritiškai mąstyti ir ieškoti tiesos“ (ten pat, p. 96). Daugiau negu 30 metų jis vadovavo Filosofijos katedrai. Be jokios abejonės, pagrindinis jo sėkmės laidas, kaip teigia knygos autorius, buvo „atsargus elgesys, lanksti dialektinė mąstysena, sugebėjimas diskutuoti ir apginti savo tiesą, taip pat oficialiai privalomoms politinės-ideologinės retorikos vartojimas viešojoje erdvėje“ (ten pat, p. 109). Svarbiausia, kad jam ir jo bendraminčiams

pavyko išsaugoti Vilniaus universitetą lietuvišką ir išugdyti nestandartiškai mąstančią pirmąją Lietuvos filosofų mokslinę mokyklą, saugojusią savo tautinį identitetą. Daugelis jos narių aktyviai dalyvavo Sąjūdžio veikloje ir padėjo kitiems Lietuvos patriotams 1990 m. atkurti laisvą ir nepriklausomą Lietuvą. Česlovo Kalendos knyga „Profesorius Eugenijus Meškauskas. Asmenybė ir veikla“ yra to kelio į Lietuvos atgimimą vienas iš veidrodžių. O man ji – didžiausias 2018-ųjų atradimas. ■

Vilniaus fenomenas – Lietuvių sanitarinės pagalbos draugija, ligoninė ir poliklinika, veikusios 1918–1941 m.

■ Atkelta iš 9 p.

šmeižtus per daug jam buvo skaudu.“ – tai eilutės iš Veronikos Alseikienės prisiminimų (Lietuvos literatūros ir meno archyvas. F459, Ap. 3, B 16, L 31).

1931 m. rugpjūčio mėnesį dr. Veronika Alseikienė su vaikais Vytautu ir Marija išvyko gyventi į Kauną, norėdama atžaloms suteikti išsilavinimą lietuvių kalba. Marija Alseikaitė-Gimbutienė, karo metais pasitraukusi į Vakarus, mokslus sėkmingai tęsė ir tapo pasaulyje bene žymiausia lietuvių tyrėja archeologijos, antropologijos, archeomitologijos srityse. Vytautas Alseika tapo teisininku, žurnalistu, kino publicistikos pradininku Lietuvoje.

Išvykus dr. Veronikai Alseikienei, akių ligų gydymą Lietuvių ligoninėje tęsė Marija Karužaitė Horodničienė, 1933 m. baigusi Vilniaus Stepono Batoro universitete medicinos studijas. Ji ir jos sesuo Angelė Karužaitė aktyviai įsitraukė ir į visuomenės sanitarinio švietimo veiklą. M. Horodničienė išvertė

M. Zacherto knygelę „Trachomą. Pamokymas apie tos akių ligos priežastis...“, kurią išleido Draugijos lėšomis. Draugija išleido ir daugiau švietėjiško pobūdžio leidinių, rinko lėšas organizuodama įvairius labdaros renginius, paskaitas.

Dr. D. Alseika ne tik vadovavo draugijai, ligoninei ir poliklinikai, bet ir daug jėgų skyrė visuomeninei veiklai. Jo domėjimosi spektras buvo labai platus – nuo medicinos mokslo naujienų iki Lietuvos istorijos, politikos, kultūrinio gyvenimo.

D. Alseika aktyviai dalyvavo Lietuvių mokslo draugijos veikloje, skaitė pranešimus. Laikraštyje „Vilniaus aidas“ (1920, Nr. 32, p. 4) rašoma, kad „d-ro D. Alseikos pranešimas, pavadintas „Sveikata ir ilgo gyvenimo problema“ <...> apie mokslo laimėjimus pasakytą srity sukėlė labai didelio susidomėjimo. Prie to prisidėjo kaip paskaitos turinys taip lygiai ir jos forma ir tai visa paskaityta labai gyvai“. Vėliau šis pranešimas buvo išspausdintas laikraštyje „Vilniaus šviesa“ (1928 m., Nr. 10–12, p. 273–277).

Dr. D. Alseika 1919–1920 m. ėjo Vilniaus m. ir apskrities gydytojo pareigas. Apie tai liudija 1920 m. rugsėjo 9 d. jo pasirašytas „Privalomasis įsakymas. Kova su kolera ir kitomis užkrečiamomis ligomis“. Įsakymas buvo išspausdintas laikraštyje „Vilniaus aidas“ 1920 m. rugsėjo 12 d. Apie tai, kaip pavyko suvaldyti choleros epidemiją Vilniuje ir jo apylinkėse, dr. D. Alseikos pranešimas „Kaip buvo kovota su choleros epidemija Vilniuje“ buvo išspausdintas žurnale „Medicina“ (1921, Nr. 8, p. 284–286).

Nors draugija ir jos įsteigtos ligoninė bei poliklinika laikėsi, tačiau darėsi vis sunkiau. Aštrėjantys Lietuvos ir Lenkijos nesutarimai, neramumai Europoje, prasidėjusi pasaulinė ekonominė krizė vertė ieškoti naujų partnerių ligoninei išlaikyti ir nuosavam pastatui įsigyti. Apie tai byloja Broniaus Untulio išsakyti žodžiai: „Vienas vėlesnių ryškesnių pavyzdžių – susikvietimas bendrininkų Lietuvių Sanitarinės Pagalbos draugijos ligoninės namams įgyti: Vilniaus gyvenimo santykiuose – tai buvo drąsus ir sunkiai įvykdomas dalykas.

Tačiau velionis savo iškeltą mintį mokėdavo surealizuoti, pirmųjų pirmiausia pats gan greit fanatiškai įtikėdamas pasisekimu, pasitikėdamas savimi. <...> Reikia pabrėžti ypatingą velionies savybę, labai svarbią visuomenės veikėjui. Jis labiau negu kiti mokėjo prie sąvęs patraukti kiekvieną, kas tik buvo geros valios. Bendravimas su šiuo žmogumi buvo tikras smagumas. Ne vienas iš prisiminimų autorių pabrėžė dr. D. Alseikos šiuos bruožus: geranoriškumą, pastangas sutaikinti įvairias nuomones bendram labui, savo asmenines ambicijas laikyti žemiau bendrųjų visuomeninių, buvo tikras taikaus sugyvenimo su įvairių tautybių ir įsitikinimų gyventojais Vilniaus krašte bei lietuvių vienybės šalininkas. Jis manė, kad darbo ir veiklos visiems yra pakankamai. Tačiau kartu jis buvo tvirtų pažiūrų ir įsitikinimų žmogus, bet ne fanatikas. Kaip rašė pats D. Alseika, nuo partijų jis atsiribojo tik pradėjęs eiti Vilniaus lietuvių laikinojo komiteto pareigas.“ (B. Untulis, „Vilniaus žinios“, 1936). (Pabaiga – kitame numeryje) ■

Britų analitikas apie naująjį „šaltąjį karą“

Vakarai deramai neįvertino grėsmės, kurią kelia V. Putinas. Rusija pakeitė kryptį, todėl būtina padaryti išvadas ir reaguoti. Tai teigia žinomas britų žurnalistas, Europos politikos analizės centro (CEPA) darbuotojas, viešosios politikos specialistas Edward Lucas. Kovo 21-ąją ekspertas aptarė šią temą Vytauto Didžiojo universitete (VDU) viešojoje paskaitoje „Naujasis Šaltasis karas ir kaip jį laimėti?“. E. Lucas yra buvęs ilgametis ekonomikos savaitraščio „The Economist“ redaktorius, rašytojas, apžvalgininkas, tyrinėjantis Vidurio ir Rytų

Europos klausimus dar nuo 1986-ųjų. Šiuo metu jis yra CEPA vyresnysis pirmininko pavaduotojas.

„Šis pripažintas britų žurnalistas yra vienas geriausiai žinomų V. Putino Rusijos ekspertų, kuris gerokai anksčiau už kitus įspėjo, kad Šaltasis karas sugrįžta“, – taip sveičią pristatė VDU Andrejaus Sacharovo demokratijos plėtros tyrimų centro vadovas, politologas prof. Robert van Voren.

Šiuos klausimus E. Lucas aptaria ir knygoje „Naujasis Šaltasis karas“ („The New Cold War“), kurioje nagrinėjama padėtis Rusijoje – autoritarizmo ir korupcijos plitimas, institucijų silpnėjimas, Krymo krizė ir jos pasekmės. „Tai yra iš naujo atrasto autoritarizmo ir stubinamo brutalumo, su kuriuo į valdžią sugrįžo KGB elitas, istorija. Tai taip pat ir istorija apie tai, kaip parsidavėliški bei patiklūs Vakarai sudarė tam sąlygas ir Europos saugumą pastatė į pavojingą padėtį. Svarbiausia – tai yra pasakojimas, kaip V. Putinas sistemingai sunaikino demokratijos likučius Rusijoje ir pradėjo naują Šaltąjį karą prieš Vakarus“, – taip knygą pristatė Pereinamųjų demokratijų projekto vadovas

Bruce P. Jackson, buvęs JAV karinės žvalgybos pareigūnas ir diplomatas.

2014 m. Edward Lucas Vytauto Didžiojo universitetas suteikė Garbės daktaro vardą už jo reikšmingą indėlį, puoselėjant laisvės, demokratijos, teisingumo, solidarumo vertybes, ir už Lietuvos valstybės raidos pristatymą tarptautinių įvykių kontekste. Renginį organizavo VDU Andrejaus Sacharovo demokratijos plėtros tyrimų centras ir Prezidento Valdo Adamkaus biblioteka-muziejus. Parengta pagal VDU pranešimą ■

Lietuvos mokslininkų laikraščio projektui „Akademinės bendruomenės indėlis į mokslinės informacijos sklaidos ir populiarinimo sistemą“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2019 m. skyrė 8 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizaineris Vilius Zaveckas

Redakcinės kolegijos pirmininkas – Raimundas Dužinskas, nariai: Alvydas Baležentis, Valentinas Baltrūnas, Valentas Daniūnas, Jonas Dautaras, Vyginas Gontis, Vilma Gudelytė-Abarienė, Nelė Jurkėnaitė, Regina Kvašytė, Valė Macijauskienė, Milena Medineckienė, Andrius Pukšas, Eugenijus Stumbrys, Emilis Urba, Dalia Urbanavičienė, Janina Valančiūtė.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com

Laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijai.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Petro ofsetas“

Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius

Tiražas 500 egz.